

► TREFPUNT
ECONOMIE

► CARREFOUR DE
L'ÉCONOMIE

DE OCTROOIGEMACHTIGDEN IN
BELGIË: VERENIGD IN EEN
EIGEN WETTELIJK KADER

ENTREPRENEURIAT ET
MODÈLE CIRCULAIRE

CONJUNCTUUR-
ONTWIKKELINGEN
VAN DE ECONOMIE

DE OCTROOIGEMACHTIGDEN IN BELGIË VERENIGD IN EEN EIGEN WETTELIJK KADER

Ben De Temmerman

U heeft een uitvinding gedaan die de wereld voor altijd zal veranderen? Fantastisch! Maar wat als anderen kennis krijgen van uw uitvinding en er hun voordeel uit halen? U kan uiteraard trachten de vondst geheim te houden, maar u heeft ook de mogelijkheid om een octrooi aan te vragen. In ruil voor bekendmaking, verkrijgt u als octrooihouder een tijdelijk exclusief recht op de exploitatie van de uitvinding.

De aanvraag en het beheer van een octrooi is echter een complexe zaak, zowel op technisch als juridisch vlak. Een meerderheid van octrooiaanvragers in België doet dan ook beroep op een octrooigemachtigde. Het gaat hier om een derde persoon die in naam en voor rekening van de aanvrager de aanvraag voor het octrooi voorbereidt, de procedure tot verlening bij het octrooibureau doorloopt en ook na verlening het beheer van het octrooi op zich neemt voor de houder ervan. Hij treedt daarvoor op ten aanzien van de Dienst voor de Intellec-

tuele Eigendom bij de FOD Economie, die instaat voor de verlening van Belgische octrooien en ook voor het beheer van zowel Belgische octrooien als het Belgische deel van Europese octrooien.

De octrooigemachtigde speelt m.a.w. een sleutelrol in de verzilvering van de onderzoeksresultaten van menig innovatieve onderneming. Om een bepaalde garantie te bieden op de kwaliteit van de dien-

sten verricht door octrooigemachtigden, voorziet de wetgever in een reglementering van het beroep. Deze reglementering werd in de afgelopen jaren in belangrijke mate verder uitgebouwd via de wet van 8 juli 2018 'houdende bepalingen ter bescherming van de titel van octrooigemachtigde' en zijn uitvoeringsbesluiten.

De uitvoering van de wet van 8 juli 2018 kwam in 2021 in een cruciale fase terecht

en vormt de aanloop naar een volledige uitvoering die in 2022 wordt verwacht. Hoewel het huidige reglementaire kader met die wet aanzienlijk is uitgebreid, reiken zijn wortels tot 100 jaar terug. Hoe kwamen we tot de huidige reglementering, wat is nieuw en wat biedt de toekomst?

HET BEROEP: TOWARDS AN (EVER) CLOSER REGULATION

Hoewel de uitvindingsoctrooien een lange geschiedenis hebben binnen de Belgische wetgeving voor de bescherming van intellectuele eigendom, geldt dit niet in dezelfde mate voor de octrooigemachtigde. Zo is er in de wet van 24 mei 1854 'op de uitvindingsoctrooien' zelfs helemaal geen sprake van de octrooigemachtigde.¹ Pas met de wet van 11 oktober 1919 'tot regeling van sommige aangelegenheden inzake nijverheidseigendom' wordt een eerste zaadje geplant. Vanaf dan wordt het voor de Minister van Economische Zaken mogelijk om "beroepsgemachtigden" die zich zouden schuldig gemaakt hebben in het uitoefenen van hun beroep uit te sluiten van het recht om in die hoedanigheid octrooiaanvragen in te dienen.²

Het mechanisme van uitsluiting hield echter geen mechanisme van erkenning in. Met het oog op de inwerkingtreding van het Europees Octrooiverdrag (EOV) en de registratie van octrooigemachtigden bij het Europees Octrooibureau (EOB), zag de Belgische wetgever zich ertoe genoopt om de toegang tot het beroep van octrooigemachtigde te reglementeren en daartoe een erkenningsprocedure in te voeren.³ De wet 'houdende instelling van een register van erkende octrooigemachtigden' werd echter niet tijdig ingevoerd voor de start van de werkzaamheden van het EOB op 1 juni 1978.⁴ Desalniettemin wenste de Belgische wetgever nog steeds de regelgevende "leemte" aan te vullen wat betreft de vertegenwoordiging van derden voor de Dienst voor de Intellectuele Eigendom om te kunnen garanderen dat de octrooigemachtigden voldoende kennis hebben van de nationale octrooiwetgeving. Niet alleen belangrijk voor de kwaliteit van de diensten verricht door octrooigemachtigden in België, maar ook voor de reputatie van de beroepsgroep op internationaal vlak.⁵

De Belgische wetgever besloot vervolgens om de bepalingen van de wet van 9 augustus 1978 betreffende het register grotendeels over te nemen in de wet

van 28 maart 1984 'op de uitvindingsoctrooien'. Met deze wet en zijn effectieve uitvoering werd de activiteit van de vertegenwoordiging van octrooiaanvragers en houders voor de Dienst voorbehouden aan de octrooigemachtigden die daartoe erkend worden en in het register van erkende gemachtigden worden ingeschreven (en aan bepaalde advocaten). Naast een reserve van activiteiten, voorziet de wet ook een reglementering van de toegang tot het beroep van octrooigemachtigde. Erkend worden enkel zij die aan een aantal voorwaarden voldoen, waaronder diplomaveren, vereisten inzake nuttige ervaring en het slagen voor een examen over de industriële eigendom. De Minister beslist tot de erkenning, op advies van een daarvoor nieuw opgerichte Commissie tot erkenning van de gemachtigden die het voldoen aan de voorwaarden nagaat en het examen afneemt.⁶

Hoewel de toelichting bij de wet van 28 maart 1984 beweert dat het niet de reglementering van het beroep van octrooigemachtigde tot doel heeft, vormt zijn wetgevend kader voor de toegang tot het beroep de basis voor een verdere reglementering van het beroep met de wet van 8 juli 2018. Waar de wet van 1984 nog de kaderwet van 1 maart 1976 'tot reglementering van de bescherming van de beroepstitel en van de uitoefening van de dienstverlenende intellectuele beroepen' aanwees als wettelijk kader voor de eventuele bescherming van de beroepstitel van octrooigemachtigde en een aantal andere reglementaire aspecten, voert de wet van 8 juli 2018 hier specifieke reglementering voor in.⁷

© thodonal - Adobe Stock

DE OCTROOIGEMACHTIGDE: UNITED IN DIVERSITY

De hervorming van het beroep van octrooigemachtigde in België via de wet van 8 juli 2018 richt zich zowel op de toegang tot als (in belangrijkere mate) op de uitoefening van het beroep. Het bevat drie speerpunten:⁸

- De procedures voor de toegang tot het beroep worden verfijnd voor de octrooigemachtigden die in een andere lidstaat van de Europese Economische Ruimte (EER) zijn gevestigd en in België diensten wensen te verrichten.

- Een Belgisch Instituut voor Octrooigemachtigden wordt opgericht, dat de beroepsgroep vertegenwoordigt en instaat voor de handhaving van de deontologische regels en van de permanente vorming van de octrooigemachtigden.
- Aan het lidmaatschap van het Instituut worden vier concrete gevolgen verbonden. Ten eerste moeten de leden zich verzekeren voor hun beroepsaansprakelijkheid. Ten tweede voeren zij een beschermde beroepstitel. Ten derde worden zij onderworpen aan een beroepsgeheim, inclusief attorney-client privilege. Ten slotte beschikken de leden over een spreekrecht in octrooigeschillen voor de Belgische hoven en rechtbanken.

Het centrale doel van deze nieuwigheden: de kwaliteit van de diensten verricht door octrooigemachtigden in België naar een hoger niveau tillen dat niet voor onze buurlanden moet onderdoen, om zo het ecosysteem voor de innovatieve sectoren in België te verrijken.

De opsomming van speerpunten zou de indruk kunnen wekken dat de hervorming slechts betrekking heeft op de nationale octrooigemachtigden, namelijk de oc-

trooigemachtigden die in België “advies-taken inzake uitvindingsoctrooien uitoefenen en derden vertegenwoordigen voor de [Belgische] Dienst [voor de Intellectuele Eigendom]”.⁹ Niets is minder waar. Een aantal nieuwe voorzieningen, zoals de bescherming van de beroepstitel, het beroepsgeheim en het spreekrecht worden ook van toepassing op de Europese octrooigemachtigden. Dit zijn de personen die bij het EOB zijn erkend om er beroepshalve derden te vertegenwoordigen in de procedures ingesteld door het EOV. Hiermee biedt de wetgever de gebruikers van het Belgisch octrooisysteem in zekere mate dezelfde garanties, ongeacht of zij een beroep doen op nationale dan wel Europese octrooigemachtigden die actief zijn in België.

Niettegenstaande de inspanningen van de wetgever voor een zo harmonieus mogelijk kader voor alle octrooigemachtigden actief in België, werken diverse regelgevingen in op de positie van de onderscheiden categorieën van octrooigemachtigden, al naargelang hun kwalificatie als nationaal (al dan niet gevestigd in een andere EER-lidstaat) of Europees octrooigemachtigde. Het is daarom nuttig de gevolgen van de hervorming van het beroep te bekijken per categorie van octrooigemachtigden.

DE “BELGISCHE” OCTROOIGEMACHTIGDE

LIDMAATSCHAP VAN HET INSTITUUT

Elke persoon die zich in België vestigt om er het beroep van octrooigemachtigde uit te oefenen, moet zich voorafgaandelijk in het register van erkende gemachtigden inschrijven. Niets verhindert echter andere personen zonder vestiging in België om zich vrijwillig in het register in te schrijven, zolang zij ook voldoen aan de inschrijvingsvoorwaarden.¹⁰ De octrooigemachtigden die in het register zijn ingeschreven, worden in dit artikel de “Belgische” octrooigemachtigden genoemd. Door hun inschrijving in het register zijn zij automatisch lid van het nieuwe Belgische Instituut voor Octrooigemachtigden.¹¹ Zolang de octrooigemachtigde in dit register staat ingeschreven, is hij in ieder geval lid van het Instituut. Indien hij zijn beroep echter een bepaalde tijd niet wenst uit te oefenen, kan hij wel een opschorting van zijn lidmaatschap aanvragen voor tenminste drie maanden en maximaal zes jaar. Tijdens die periode wordt hij geacht geen lid te zijn van het Instituut, tenzij binnen het kader van een eventuele tuchtvervolging.¹²

Samen met de octrooigemachtigden-tijdelijke dienstverrichters (zie infra), vormen de Belgische octrooigemachtigden de leden van het Instituut en de leden van de algemene vergadering van dit Instituut. De Belgische octrooigemachtigden hebben in die vergadering elk recht op één stem en verkiezen uit hun midden de leden van de andere twee organen van het Instituut. Het gaat hier om vier leden van de raad die het dagelijks bestuur voert en drie effectieve leden en drie plaatsvervangers van de tuchtcommissie die waakt over de naleving van de deontologische regels. De tuchtcommissie wordt voorgezeten door een magistraat of advocaat met tien jaar ervaring in die functie.¹³ Via het Instituut dragen de Belgische octrooigemachtigden ten slotte een aantal van hun leden voor die door de Minister worden benoemd in adviesverlenende instanties

zoals de Commissie tot erkenning van de gemachtigden en de Raad voor de Intellectuele Eigendom.¹⁴

GEVOLGEN VAN HET LIDMAATSCHAP

Naast de verplichting tot betaling van een jaarbijdrage,¹⁵ zijn aan het lidmaatschap van het Instituut voor de Belgische octrooigemachtigden een aantal andere verplichtingen en een aantal rechten verbonden. Ten eerste dienen zij zich te houden aan het nieuwe **deontologische kader**, waarvan de niet-naleving door de tuchtcommissie kan worden gesanctioneerd (bijvoorbeeld door middel van een beroepsverbod).¹⁶ Een aantal van de belangrijkste gedragsregels zijn door de Koning vastgelegd in de uitvoeringsmaatregelen van de wet van 8 juli 2018, die ook de tuchtprocedure voor de tuchtcommissie bevatten. Het gaat onder meer om de integere uitoefening van het beroep, een discretieplicht en de weigering van opdrachten bij belangenconflicten.¹⁷ Overige gedragsregels worden door de Belgische octrooigemachtigden zelf in de algemene vergadering aangenomen en nadien voorgelegd ter goedkeuring aan de Koning.¹⁸ De algemene vergadering besloot zijn gedragsregels bijna integraal over te nemen van

de gedragsregels van toepassing bij het Instituut van erkende vertegenwoordigers bij het Europees Octrooibureau.¹⁹ Concreet gaat het hier onder meer om een aantal algemene beginselen inzake betrouwbaarheid, onafhankelijkheid en onbevooroordeeldheid van de octrooigemachtigde bij de uitoefening van zijn beroep, om informatieverplichtingen van de octrooigemachtigde naar zijn mandant toe, om nadere regels teneinde de verstrengeling van belangen tegen te gaan en om collegialiteit ten aanzien van andere octrooigemachtigden.

Ten tweede worden zij onderworpen aan een **permanente vormingsplicht**. Net zoals het Instituut tot taak heeft te waken over de naleving van de gedragsregels, behoort het voor de Belgische octrooigemachtigden een permanente vorming te coördineren en erop toe te zien dat zij deze verplichting opvolgen.²⁰ Om de permanente vormingsplicht te organiseren, neemt de algemene vergadering een reglement aan dat ter goedkeuring aan de Minister wordt voorgelegd.²¹ Het reglement voorziet een verplichting voor de Belgische octrooigemachtigde om zestien punten permanente vorming te behalen op jaarbasis (door middel van het

volgen van opleidingen of via andere activiteiten, zoals het schrijven van een relevant artikel),²² wat vergelijkbaar is met het aantal te behalen punten of te volgen uren bij onder meer de Franse CNCPI,²³ de Nederlandse Orde van Octrooigemachtigden²⁴ en ook een aantal andere gereglementeerde beroepen in België.²⁵ De regels zijn grotendeels geïnspireerd door de richtlijnen voor de toepassing van de permanente vormingsplicht bij de Nederlandse Orde.²⁶ Dankzij het systeem van permanente vorming zijn er bijkomende waarborgen dat de vakkennis van de octrooigemachtigden, die bij hun inschrijving in het register van erkende gemachtigden getest werd via het examen over de industriële eigendom, ook onderhouden wordt tijdens de verdere uitoefening van het beroep.

Ten derde moeten de Belgische octrooigemachtigden zich verzekeren voor hun burgerlijke beroepsaansprakelijkheid. De uitvoeringsmaatregelen van de wet van 8 juli 2018 bepalen de minimale voorwaarden waaraan zulke verzekering moet voldoen. Onder de verzekering valt de octrooigemachtigde en zijn aangestelden. De dekking mag per schadegeval niet lager zijn dan 250.000 euro,²⁷ wat vergelijkbaar is met de vereiste minimale dekking voor Duitse octrooigemachtigden.²⁸ De Belgische octrooigemachtigden tonen aan het Instituut de vervulling van hun **verzekeringsplicht** aan door middel van een attest dat wordt afgegeven door hun verzekeringsonderneming en dit bij hun inschrijving in de ledenlijst of indien zich een wezenlijke verandering heeft voorgedaan in de situatie die door het attest wordt gestaafd. Octrooigemachtigden die slechts als werknemer actief zijn en daartoe exclusief hun werkgever vertegenwoordigen, vallen echter onder een specifieke regel. Voor hen volstaat de afgifte aan het Instituut van een attest van hun werkgever waarin onder meer wordt bevestigd dat uit hun beroepsuitoefening als werknemer geen aansprakelijkheid kan voortvloeien.²⁹ De verzekeringsplicht en de controle van de naleving ervan biedt de afnemers van de diensten

van octrooigemachtigden een betere garantie dat de eventuele schade die zij als gevolg van een beroepsfout van hun octrooigemachtigde oplopen, tot op zekere hoogte effectief zal worden vergoed.

Ten vierde behoren de Belgische octrooigemachtigden tijdens hun beroepsuitoefening de **titel van "octrooigemachtigde"** (in het Frans: "mandataire en brevets", in het Duits: "Patentanwalt") te voeren. Tegelijk wordt het gebruik van deze titel in België door andere personen dan Belgische octrooigemachtigden of het gebruik van enige andere titel die de indruk wekt dat men het beroep van octrooigemachtigde uitoefent, verboden. Het onrechtmatig gebruik van de beschermde beroepstitel wordt bestraft met een boete tussen 26 en 5.000 euro, te vermeerderen met de opdecimen.³⁰ Het systeem stelt de gebruikers van het Belgisch octrooisysteem in staat de erkende octrooigemachtigden te identificeren aan de hand van de beroepstitel die zij voeren, zonder dat het noodzakelijk is hiervoor het register van erkende gemachtigden te raadplegen. Mits voldoende handhaving tegen het onrechtmatig gebruik van de titel van octrooigemachtigde, zal de gebruiker er bijgevolg zijn vertrouwen in kunnen stellen dat achter de titelvoerder een lid van het

Instituut schuilgaat met de verhoogde garanties op de kwaliteit van zijn dienstverlening die hiermee gepaard gaan.³¹

Ten vijfde worden de Belgische octrooigemachtigden onderworpen aan het **beroepsgeheim**. Hoewel zij vanuit de aard van hun beroep tot discretie gehouden zijn, vielen zij niet uitdrukkelijk onder het beroepsgeheim van artikel 458 van het Strafwetboek.³² Om enige rechtsonzekerheid hieromtrent weg te nemen, voorziet de Belgische wetgeving voortaan expliciet de toepassing van dit beroepsgeheim op de Belgische octrooigemachtigden en ook op hun aangestelden.³³

De wetgever achtte het klassieke beroepsgeheim echter niet voldoende. Het verhindert immers niet dat geheime informatie door de beroepsbeoefenaar wordt meegedeeld als getuige in een gerechtelijke procedure en vormt daarmee geen **attorney-client privilege** zoals dat onder meer in de Verenigde Staten,³⁴ onze buurlanden,³⁵ voor het EOB³⁶ en voor het Eengemaakt Octrooigerecht³⁷ geldt.³⁸ De invoering van zulk privilege in België stelt de Belgische octrooigemachtigde beter in staat zich op de geheimhouding te beroepen

in een aantal buitenlandse (voornamelijk Angelsaksische) procedures waar hij, zonder het privilege, zou verplicht kunnen worden geheime informatie mee te delen.³⁹ Het privilege dat de wetgever naast het beroepsgeheim invoert, bevat een verbod op openbaarmaking en een recht op geheimhouding. Enerzijds mag niemand de communicatie tussen de octrooigemachtigde en zijn mandant openbaren. Anderzijds mag niemand gedwongen worden deze te openbaren in gerechtelijke of administratieve procedures. De mandant kan evenwel (gedeeltelijk) afstand doen van de toepassing van het privilege.⁴⁰ Dankzij het beroepsgeheim en het attorney-client privilege kan de afnemer van de diensten van de octrooigemachtigde er dan ook beter op vertrouwen dat de communicatie die hij met zijn octrooigemachtigde uitwisselt in het kader van zijn innovatieve activiteiten niet tegen zijn wil wordt geopenbaard, zelfs in belangrijke buitenlandse jurisdicties zoals de Verenigde Staten.

Ten slotte zullen de Belgische octrooigemachtigden een **spreekrecht** genieten in octrooigeschillen voor de Belgische hoven en rechtbanken. Dit houdt in dat de rechter ter zitting de octrooi-

gemachtigde van de partij hoort, die zijn toelichting schriftelijk of mondeling kan doen. Het spreekrecht kan worden verzocht door de partij of door zijn advocaat, via de indiening van conclusies.⁴¹ De wetgever hecht er binnen deze context aan te onderstrepen dat de invoering van het spreekrecht niet zo ver gaat dat dit het (quasi-)monopolie van de advocaat op de vertegenwoordiging binnen gerechtelijke procedures zou doorbreken. De advocaat blijft de enige vertegenwoordiger van de partij en blijft meester over de procesvoering.⁴² De rol van de octrooigemachtigde die door de rechter ter zitting wordt gehoord is geïnspireerd door een gelijkwaardige mogelijkheid voor accountants, beroepsboekhouders en bedrijfsrevisoren en vertoont in die zin parallellen met die van een deskundige.⁴³ Het spreekrecht laat de partij toe om de expertise van de octrooigemachtigde op een meer rechtstreekse manier ter zitting in te zetten door hem persoonlijk bepaalde toelichtingen te laten geven. Net zoals met de invoering van het attorney-client privilege, wenst de Belgische wetgever met de invoering van het spreekrecht aansluiting te vinden bij onze buurlanden die over gelijkaardige procedures beschikken.⁴⁴

DE OCTROOIGEMACHTIGDE-VRIJE DIENSTVERRICHTER

LOCATION, LOCATION, LOCATION

Niet alleen de Belgische octrooigemachtigden hebben het recht het beroep in België uit te oefenen. Hun collega's gevestigd in andere EER-lidstaten dan België, genieten daarvoor van het vrij verkeer van diensten gewaarborgd door artikel 56 Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie (VWEU) en door secundaire wetgeving, in het bijzonder Richtlijn 2005/36/EG betreffende de erkenning van beroepskwalificaties.⁴⁵ Tot nog toe voorzag de Belgische wetgeving daartoe slechts dat elke octrooigemachtigde die onderdaan is van een andere lidstaat en bevoegd is het beroep in een lidstaat uit te oefenen, in dezelfde hoeda-

nigheid als een Belgische octrooigemachtigde octrooiaanvragers of houders voor de Dienst voor de Intellectuele Eigendom kon vertegenwoordigen.⁴⁶ Er werden geen verdere vereisten gesteld, noch een onderscheid gemaakt tussen diegene die zich voor hun uitoefening naar België begeven en diegene die hun dienstverrichting vanop afstand uitoefenen.

Met de wet van 8 juli 2018 gaat de bestaande, beperkte, regeling op de schop.⁴⁷ Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de octrooigemachtigden gevestigd in andere EER-lidstaten, naargelang ze zich naar België begeven om er het beroep tijdelijk of incidenteel uit te oefenen dan wel vanop afstand in België diensten verrichten. De eventuele verplaatsing van de dienstverrichter naar het Belgisch grondgebied heeft daarmee een beslissende impact op de wettelijke regeling die op hem van toepassing is. Beide categorieën van octrooigemachtigden moeten voorafgaandelijk aan hun dienstverrichting aan een aantal voorwaarden voldoen, waarmee de wetgever de kwaliteit van deze diensten wenst te garanderen en de afnemers ervan te beschermen.⁴⁸ De regeling vormt daartoe een gedeeltelijke verticale omzetting van Richtlijn 2005/36/EG voor de tijdelijke of inciden-

tele dienstverrichters, naast wat de horizontale omzetting bij de wet van 12 februari 2008 voorziet.⁴⁹ Het vormt tevens de bron van inspiratie voor de zeer gelijkaardige regeling van toepassing op de octrooigemachtigden die vanop afstand diensten verrichten en die rechtstreeks onder artikel 56 VWEU vallen.⁵⁰

TIJDELIJKE OF INCIDENTELE DIENSTVERRICHTERS

Wie als octrooigemachtigde in een andere EER-lidstaat is gevestigd en naar België komt om er het beroep tijdelijk of incidenteel uit te oefenen, moet voortaan voorafgaandelijk een schriftelijke verklaring indienen bij de Dienst voor de Intellectuele Eigendom, begeleid van een aantal stavingsstukken zoals bewijs van nationaliteit en van beroepskwalificaties. Indien het beroep in zijn lidstaat van vestiging niet is gereguleerd, moet de dienstverrichter aantonen het beroep gedurende minstens één jaar tijdens de laatste tien jaar te hebben uitgeoefend.⁵¹ Volgens de Europese Commissie is het beroep van octrooigemachtigde slechts in Denemarken en Malta niet gereguleerd, waardoor het onwaarschijnlijk lijkt dat deze laatste bepaling veel toepassing zal vinden.⁵² De dienstverrichter moet zijn schriftelijke ver-

klaring jaarlijks verlengen, indien hij in het volgende jaar het beroep nog steeds tijdelijk of incidenteel wenst uit te oefenen.⁵³

De octrooigemachtigde die de schriftelijke verklaring en de nodige documenten indient, wordt automatisch en kosteloos lid van het Instituut voor Octrooigemachtigden en kan het beroep in België beginnen uitoefenen.⁵⁴ Hij blijft echter slechts zo lang lid als hij het beroep tijdelijk of incidenteel uitoefent. Verlengt hij zijn schriftelijke verklaring niet of oefent hij het beroep op een duurzame manier in België uit, dan zal zijn lidmaatschap vervallen. In het laatste geval wordt hij beschouwd als gevestigd in België en zal hij zich in het register van erkende gemachtigden moeten inschrijven om het beroep nog langer te kunnen uitoefenen.⁵⁵ Het is de raad van het Instituut die oordeelt of een dienstverrichter het beroep nog tijdelijk of incidenteel uitoefent dan wel op een duurzame manier.⁵⁶ Hoewel hij lid wordt, heeft de tijdelijke of incidentele dienstverrichter geen stemrecht binnen de algemene vergadering van het Instituut.⁵⁷

De gevolgen van het lidmaatschap zijn voor de tijdelijke of incidentele dienstverrichter in grote mate gelijkaardig als voor de Belgische octrooigemachtig-

de. Hij moet zich verzekeren voor zijn burgerlijke beroepsaansprakelijkheid en daartoe de gegevens van zijn verzekeringsdekking aangeven in de schriftelijke verklaring. Het Hof van Justitie van de EU oordeelde eerder al dat de invoering van een verzekeringsplicht voor octrooigemachtigden die tijdelijk of incidenteel diensten verrichten gerechtvaardigd is om de afnemers van hun diensten te beschermen.⁵⁸ Verder valt hij onder het beroepsgeheim en geniet hij van het spreekrecht in octrooigeschillen. Overeenkomstig Richtlijn 2005/36/EG, voert hij tijdens de uitoefening van zijn beroep de beroepstitel van zijn lidstaat van vestiging, voorafgegaan of gevolgd door een aanduiding van die lidstaat.⁵⁹

Niettemin valt de tijdelijke of incidentele dienstverrichter onder andere regels wat betreft permanente vorming en deontologie. Ten eerste valt hij niet onder de permanente vormingsplicht die door het Instituut wordt georganiseerd. De betrokken regels kunnen immers wellicht niet gekwalificeerd worden als beroepsregels waaronder de tijdelijke of incidentele dienstverrichter valt in de zin van Richtlijn 2005/36/EG.⁶⁰ In dat

geval moeten zulke regels onder artikel 56 VWEU gerechtvaardigd kunnen worden omwille van een dwingende reden van algemeen belang, daartoe geschikt zijn en evenredig zijn, wat hoogst onzeker is. Ten tweede valt hij slechts onder de beroepsregels die rechtstreeks verband houden met beroepskwalificaties of, als het gaat om andere regels, diegene die in overeenstemming zijn met artikel 56 VWEU. Dit volgt opnieuw uit Richtlijn 2005/36/EG.⁶¹ Regels die niet binnen het toepassingsgebied van die richtlijn vallen, vallen voor het beroep van octrooigemachtigde rechtstreeks onder artikel 56 VWEU en moeten, zoals reeds vermeld, voldoen aan de vereisten inzake rechtvaardiging, geschiktheid en evenredigheid.⁶²

DIENTSTVERRICHTERS VANOP AFSTAND

De COVID-19-pandemie heeft des te meer aangetoond dat verplaatsingen voor professionele doeleinden niet altijd zo onmisbaar zijn als men eerst dacht. Intussen beschikken octrooigemachtigden die voor de Belgische Dienst voor de Intellectuele Eigendom optreden sinds jaren over online toepassingen⁶³ voor de indiening en het beheer van

octrooiaanvragen en octrooien. In een steeds meer digitaal wordende wereld, hoeven octrooigemachtigden die in andere EER-lidstaten zijn gevestigd zich dan ook niet noodzakelijkerwijs naar België te begeven om bepaalde diensten te verrichten. Wanneer zij vanop afstand diensten verrichten, moeten zij (net als de tijdelijke of incidentele dienstverrichters) voorafgaandelijk een schriftelijke verklaring indienen bij de Dienst.⁶⁴ In essentie gelden dezelfde regels als voor tijdelijke of incidentele dienstverrichters wat betreft de documenten die moeten worden bijgevoegd en de beroepservaring die is vereist wanneer het beroep niet is gereguleerd in de lidstaat van vestiging. Dienstverrichting vanop afstand hoeft niet tijdelijk of incidenteel te zijn, waardoor de verklaring niet jaarlijks verlengd hoeft te worden.⁶⁵ Het is

wel noodzakelijk een nieuwe verklaring in te dienen wanneer zich een “wezenlijke verandering” heeft voorgedaan in de situatie van de dienstverrichter, zoals een wijziging van nationaliteit of van lidstaat van vestiging.⁶⁶

Dienstverrichters vanop afstand worden geen lid van het Instituut, waardoor ook alle bijbehorende aspecten (zoals deontologie, verzekeringsplicht, beroepsgeheim, spreekrecht, etc.) niet op hen van toepassing zijn. Het is in die zin immers niet zonder belang dat er voor hen geen gelijkaardig kader bestaat als wordt voorzien in Richtlijn 2005/36/EG voor tijdelijke of incidentele dienstverrichters. Waar die richtlijn de mogelijkheid tot een automatisch en kosteloos lidmaatschap voor tijdelijke of incidentele dienstverrichters voorziet voor de toepassing van deontologische regels,⁶⁷ komt het voor dienstverrichters vanop afstand in beginsel aan de lidstaat van vestiging toe om te waken over de correcte uitoefening van het beroep.⁶⁸ Deze elementen, met inbegrip van de afwezigheid van een fysieke band met België, hebben de wetgever er wellicht toe gebracht om het lidmaatschap van het Instituut en eventuele daaraan verbonden aspecten niet uit te breiden naar deze categorie van dienstverrichters.

DE EUROPESE OCTROOIGEMACHTIGDE

Wie zijn uitvinding wenst te beschermen via een octrooi, heeft meerdere opties. Volstaat bescherming in België, dan kan men zich tevreden stellen met de aanvraag van een Belgisch octrooi. Wenst men bescherming in meerdere Europese landen, dan is men ermee gebaat een Europees octrooi aan te vragen bij het EOB. Om zich in de Europese octrooi-procedures te laten vertegenwoordigen, kan men geen beroep doen op een nationale (vb. Belgische) octrooigemachtigde, maar moet men zich wenden tot een Europese octrooi-

gemachtigde. Deze gemachtigden hebben een erkenningsprocedure doorlopen om aanvragers en houders van Europese octrooien voor het EOB te vertegenwoordigen.⁶⁹ Eens het Europees octrooi is verleend, valt het uiteen in een bundel van nationale octrooien, die worden beheerd door de nationale octrooidiensten.⁷⁰ Wie zich wil laten vertegenwoordigen bij een nationale octrooidienst met betrekking tot zijn Europees octrooi zal bijgevolg opnieuw beroep moeten doen op een nationale octrooigemachtigde.

In het innovatiegebeuren is er dus vaak een wisselwerking tussen nationale octrooigemachtigden en Europese octrooi-

gemachtigden, naargelang het gaat om de aanvraag van nationale octrooien en Europese octrooien. Binnen deze context zijn de meeste Belgische octrooigemachtigden ook gekwalificeerd als Europese octrooigemachtigde wat het mogelijk maakt om beroep te doen op dezelfde persoon, ongeacht of het octrooi zich in een nationale of een Europese procedure bevindt. Gelet op deze verwevenheid, deed de wetgever er goed aan om een aantal aspecten die voor de Belgische octrooigemachtigden in het leven werden geroepen, ook te voorzien voor de Europese octrooigemachtigden. Zo geniet de gebruiker van het Belgisch octrooisysteem in de mate van het mogelijke van dezelfde garanties, ongeacht het soort octrooigemachtigde waarop hij beroep doet.

De aspecten die op de Europese octrooigemachtigden van toepassing worden gemaakt, zijn aangepast aan het feit dat Europese octrooigemachtigden een verschillend beroep uitoefenen en niet het beroep van nationaal octrooigemachtigde. Gelet op de aard van hun beroep, worden zij geen lid van het Instituut en vallen zij niet onder de aspecten die daaraan verbonden zijn zoals de permanente vorming en het deontologisch kader. Zij zijn lid van hun eigen instituut (epi), dat over zijn eigen deontologisch systeem beschikt, evenwel

zonder een permanente vormingsplicht.⁷¹ Ook de verzekeringsplicht is niet op hen van toepassing. Europese octrooigemachtigden beschikken wel over een verzekeringsmogelijkheid die door hun instituut wordt aangeboden, in samenwerking met een private partner.⁷²

Wel voorziet de wetgever een bescherming van de titel van Europees octrooigemachtigde of een vertaling daarvan. Hij verwijst daarvoor naar een lijst die door het epi is aangenomen. Wie in België onrechtmatig een van deze titels voert, kan strafrechtelijk gesanctioneerd worden.⁷³ Verder wordt een beroepsgeheim en attorney-client privilege op de Europese octrooigemachtigden actief in België van toepassing gemaakt, dat specifiek gericht is op de uitoefening van het beroep van Europees octrooigemachtigde.⁷⁴ Ten slotte krijgt de Europese octrooigemachtigde ook een spreekrecht in octrooigeschillen voor de Belgische hoven en rechtbanken. Omdat een Europese octrooigemachtigde echter niet gekwalificeerd is op het vlak van nationale procesvoering, is het spreekrecht beperkt tot diegenen die erkend zijn om partijen voor het Eengemaakt Octrooigerecht te vertegenwoordigen en daartoe over bijkomende kwalificaties beschikken.⁷⁵

STATE OF THE UNION

De hervorming voorzien door de wet van 8 juli 2018 treedt gefaseerd in werking. Op 1 december 2020 trad in beginsel reeds het volledige pakket in werking, behalve de nieuwe procedures voor de toegang tot het beroep voor vrije dienstverrichters en een aantal aspecten die verbonden zijn aan het lidmaatschap van het Instituut, zoals de verzekeringsplicht, de beschermde beroepstitel, het beroepsgeheim en het spreekrecht. Ook voor Europese octrooigemachtigden treden deze drie laatste aspecten pas in een latere fase in werking.⁷⁶ De ingang van het resterende deel van de hervorming is gelinkt aan de opstart van het Instituut, dat voldoende operationeel moet zijn om een optimale implementatie van het volledige

pakket mogelijk te maken. Dit wordt in de loop van 2022 verwacht.⁷⁷

Intussen werden alle voorwaarden vervuld opdat het Instituut van start kan gaan en zijn werking kan organiseren. Op 30 september 2021 hield de algemene vergadering van het Instituut zijn eerste vergadering, die werd georganiseerd door de Dienst voor de Intellectuele Eigendom. Via verkiezingen werden de verschillende mandaten ingevuld binnen de drie organen van het Instituut, die op 15 oktober 2021 een aanvang namen. Bovendien wees de algemene vergadering een be-

drijfsrevisor aan en nam het voorstellen van jaarbijdrage, huishoudelijk reglement en gedragsregels aan. Omdat het vereiste quorum niet langer werd bereikt, nam het pas op een buitengewone algemene vergadering van 17 december 2021 een reglement betreffende permanente vorming aan. De voorstellen van jaarbijdrage en reglement werden eind 2021 en begin 2022 door de Minister of, wat betreft de gedragsregels, door de Koning goedgekeurd.⁷⁸

Het Instituut heeft daarmee vanaf 2022 alle troeven in handen om het

beroep verder te professionaliseren en voor te bereiden op nieuwe internationale ontwikkelingen. Met de inwerkingtreding van het Protocol betreffende de voorlopige toepassing van de Overeenkomst betreffende een een-gemaakt octrooigerecht op 19 januari 2022 en de verwachte start van het Gerecht naar het einde van dat jaar toe, wacht het beroep van octrooigemachtigde in België nieuwe mogelijkheden. Daarmee vallen tegelijk een aantal belangrijke puzzelstukken voor de ondersteuning van de innovatieve sectoren in België op hun plaats.

VOETNOTEN

- 1 F. TILLEMAN, “De nieuwe Belgische octrooiwetgeving”, Jura Falconis 1984-85, (254) 263. [↗](#)
- 2 Art. 17 wet 11 oktober 1919 houdende regeling van sommige vraagstukken inzake nijverheidseigendom. [↗](#)
- 3 Het EOV voorzag immers een overgangperiode waarin onderdanen met vestiging of tewerkstelling in een van de Verdragsstaten zich bij het EOB als octrooigemachtigde konden registreren indien zij bevoegd waren voor de nationale dienst inzake industriële eigendom octrooiaanvragers of houders te vertegenwoordigen. Zie art. 163 verdrag betreffende de verlening van Europese octrooien van 5 oktober 1973, BS 30 september 1977, 11.971; ontwerp van wet houdende instelling van een register van erkende octrooigemachtigden, Parl.St. Senaat 1975-76, nr. 774/1, 1-2. [↗](#)
- 4 Bijgevolg heeft de administratie bevoegdheidsattesten afgeleverd via een “louter administratieve procedure”. Zie wetsontwerp op de uitvindingsoctrooien, Parl.St. Kamer 1980-81, nr. 919/1, 47. [↗](#)
- 5 Ibid., 46. [↗](#)
- 6 Art. 55 en 60-63 wet 28 maart 1984 op de uitvindingsoctrooien, BS 9 maart 1985, 2.774. [↗](#)
- 7 Wetsontwerp op de uitvindingsoctrooien, Parl.St. Kamer 1980-81, nr. 919/1, 47. Voor een uiteenzetting van de redenen waarom de Kaderwet van 1 maart 1976 niet voldeed voor de verdere reglementering van het beroep van octrooigemachtigde, zie wetsontwerp houdende bepalingen ter bescherming van de titel van octrooigemachtigde, Parl.St. Kamer 2017-18, nr. 54-3.069/001, 6 (hierna: Wetsontwerp octrooigemachtigden). Zie ook M. BECK, “Het Instituut voor Octrooigemachtigden”, I.R.D.I. 2018/1, (7) 8-9. [↗](#)
- 8 Informatiebrief ter attentie van octrooigemachtigden en gebruikers van het Belgisch octrooisysteem – inwerkingtreding van de wet van 8 juli 2018 houdende bepalingen ter bescherming van de titel van octrooigemachtigde – hervorming van het beroep van octrooigemachtigde in België, 2020, [link](#). [↗](#)
- 9 Zie in dit verband de definitie van “octrooigemachtigde” in art. 4 wet 8 juli 2018 houdende bepalingen ter bescherming van de titel van octrooigemachtigde, BS 19 juli 2018, 57.724 (hierna: Octrooigemachtigdenwet). [↗](#)

- 10 Art. XI.64/1 en XI.66 WER. [↗](#)
- 11 Art. XI.75/5, § 1, eerste lid WER. Er is een overgangsregeling waarbij alle personen ingeschreven in het register van erkende gemachtigden automatisch lid worden van het Instituut bij de inwerkingtreding van de wettelijke basis ter oprichting van het Instituut. Zie art. 42 Octrooigemachtigdenwet. [↗](#)
- 12 Art. 40, § 2-3 KB 30 september 2020 betreffende de vertegenwoordiging inzake octrooien, BS 4 november 2020 (ed. 1), 79.116 (hierna: KB vertegenwoordiging octrooien). [↗](#)
- 13 Art. XI.76/6-XI.75/8 WER. [↗](#)
- 14 Art. 19, § 1, tweede lid, en 54 KB vertegenwoordiging octrooien; art. 28-29 Huishoudelijk reglement van het Instituut voor Octrooigemachtigden, goedgekeurd bij het MB 19 oktober 2021 houdende goedkeuring van het huishoudelijk reglement van het Instituut voor Octrooigemachtigden, BS 3 november 2021 (ed. 1), 110.883. [↗](#)
- 15 Art. XI.75/5, § 3, 4° WER; MB 19 oktober 2021 houdende goedkeuring van het voorstel met betrekking tot de vaststelling van het bedrag van de jaarbijdrage van de leden van het Instituut voor Octrooigemachtigden, BS 22 oktober 2021 (ed. 1), 109.426. Voor het eerste boekjaar, namelijk 2021 en 2022 samen, bedraagt de jaarbijdrage 300 euro. Hoewel het enigszins meer is dan de jaarbijdrage bij het epi (190 euro in 2022, zie epi, “Annual Subscription 2022”, epi Information 2021/4) of de Nederlandse Orde van Octrooigemachtigden (dit zou 215 euro bedragen in 2021), moet dit bedrag van jaarbijdrage de opstart van een Instituut financieren dat over een kleiner aantal leden beschikt. Bovendien is het bedrag van de jaarbijdrage aanzienlijk lager dan de bedragen bij een aantal andere gereguleerde beroepen in België, zoals onder meer de auto-experts (792 euro in 2021, zie IEA-IAE, Verslag van de gewone algemene vergadering van 28 april 2021, s.d., [link](#)), de belastingadviseurs en accountants (tussen 407 en 707 euro in 2021, zie [link](#)) en de vastgoedmakers (815 euro in 2021, zie [link](#)). [↗](#)
- 16 Art. XI.75/8, § 2, eerste lid, en XI.75/11, § 1 WER; art. 6 KB 30 september 2020 houdende het tuchtreglement van toepassing op de octrooigemachtigden, BS 4 november 2020 (ed. 1), 79.130 (hierna: KB tuchtreglement). [↗](#)
- 17 Art. 2-5 KB tuchtreglement. [↗](#)
- 18 Art. XI.75/6, § 2, 9° WER. [↗](#)

- 19 Zie Reglement betreffende de gedragsregels van het Instituut voor Octrooigemachtigden, goedgekeurd bij het KB 19 december 2021 houdende goedkeuring van het reglement betreffende de gedragsregels van het Instituut voor Octrooigemachtigden, BS 19 januari 2022 (ed. 1), 1.943; epi Code of Conduct, OJ EPO 2021 (Supplementary publication 1), 134. [↗](#)
- 20 Wetsontwerp octrooigemachtigden, 11. [↗](#)
- 21 Art. XI.75/6, § 2, 10° WER. [↗](#)
- 22 Art. 3 en 5 Reglement houdende de organisatie van een permanente vorming van het Instituut voor Octrooigemachtigden, goedgekeurd bij het MB 27 januari 2022 houdende goedkeuring van het reglement houdende de organisatie van een permanente vorming van de leden van het Instituut voor Octrooigemachtigden, BS 15 februari 2022 (ed. 1), 11.603. [↗](#)
- 23 Art. R422-55-1 [Code de la Propriété intellectuelle](#) (FR). [↗](#)
- 24 Toelichting Verplichting Permanente Educatie, zie [link](#). [↗](#)
- 25 Art. 14 KB 15 december 2005 tot vaststelling van de voorschriften inzake de plichtenleer van de landmeter-expert, BS 25 januari 2006, 3.929; art. 4 KB 23 april 2015 tot vaststelling van de deontologische code van de auto-experts van het Instituut van de auto-experts, BS 11 mei 2015, 25.445; art. 37 Reglement van plichtenleer van het Beroepsinstituut van Vastgoedmakelaars, goedgekeurd bij het KB 29 juni 2018 tot goedkeuring van het reglement van plichtenleer van het Beroepsinstituut van vastgoedmakelaars, BS 31 oktober 2018 (ed. 1), 82.749. [↗](#)
- 26 Verordening Permanente Educatie Octrooigemachtigden 2005, zie [link](#); Toelichting Verplichting Permanente Educatie, zie [link](#). [↗](#)
- 27 Art. XI.75/11, § 2 WER; art. 48-49 KB vertegenwoordiging octrooien. [↗](#)
- 28 § 45 [Patentanwaltsordnung](#) (DE). [↗](#)
- 29 Art. 53 KB vertegenwoordiging octrooien. [↗](#)
- 30 Art. 33, § 1, eerste lid, en § 2, eerste lid, en 38, eerste lid Octrooigemachtigdenwet; art. XV.70 WER. [↗](#)
- 31 Wetsontwerp octrooigemachtigden, 7-8 en 33. [↗](#)

- 32 Ibid., 12. [↗](#)
- 33 Art. 34, § 3 Octrooigemachtigdenwet. [↗](#)
- 34 Zie binnen deze context U.S. District Court, S.D. New York, 2 april 1998, Bristol-Myers Squibb Co. v. Rhône-Poulenc Rorer, Inc., No. 95 CIV. 8833(RPP), 1998 WL 158958; U.S. District Court, S.D. New York, 27 april 1999, Bristol-Meyers Squibb Co. v. Rhône-Poulenc Rorer, Inc., 188 F.R.D. 189. [↗](#)
- 35 Art. L422-11 [Code de la Propriété intellectuelle](#) (FR); § 39a, (2) [Patentanwaltsordnung](#) (DE), art. 280 [Copyright, Designs and Patents Act 1988](#) (UK); art. 23b, 4 [Rijksoctrooiwet](#) (NL). [↗](#)
- 36 Regel 153 Uitvoeringsreglement EOV. [↗](#)
- 37 Art. 48, 5 overeenkomst betreffende het eengemaakt octrooigerecht, BS 9 september 2014, 71.163. [↗](#)
- 38 Zie ook M. BECK, “Het Instituut voor Octrooigemachtigden”, I.R.D.I. 2018/1, (7) 12. [↗](#)
- 39 Wetsontwerp octrooigemachtigden, 13. [↗](#)
- 40 Art. 34, § 1 Octrooigemachtigdenwet. [↗](#)
- 41 Art. 41, eerste lid Octrooigemachtigdenwet. [↗](#)
- 42 Wetsontwerp octrooigemachtigden, 14 en 40. [↗](#)
- 43 Wetsontwerp octrooigemachtigden, 40; R. LASSAUX, “Artikel 728, § 2bis Ger.W. Meer dan een mooi theoretisch principe...”, Tijdschrift van het Instituut van de Accountants en de Belastingconsulenten (I.A.B.) 2000/1, 10. Zie ook art. 728, § 2bis Ger.W. [↗](#)
- 44 Wetsontwerp octrooigemachtigden, 13. Zie ook art. 82 [Rijksoctrooiwet](#) (NL); § 102 [Patentgesetz](#) (DE). [↗](#)
- 45 Richtl.EP.Raad nr. 2005/36, 7 september 2005 betreffende de erkenning van beroepskwalificaties, Pb.L. 30 september 2005, afl. 255, 22, zoals gewijzigd bij Richtl.EP.Raad nr. 2013/55, 20 november 2013 tot wijziging van Richtlijn 2005/36/EG betreffende de erkenning van beroepskwalificaties en Verordening (EU) nr. 1024/2012 betreffende de administratieve samenwerking via het Informatiesysteem interne markt („de IMI-verordening”), Pb.L. 28 december 2013, afl. 354, 132 (hierna: RL Beroepskwalificaties). [↗](#)

- 46 Art. XI.62, § 5 WER. Deze regeling werd ingevoegd ingevolge een ingebrekestelling door de Europese Commissie ten aanzien van de oude regeling die geen implementatie voorzag van de vrije dienstverrichting door octrooigemachtigden gevestigd in andere lidstaten. Zie wet 12 juni 2001 tot wijziging, wat de octrooigemachtigden betreft, van de wet van 28 maart 1984 op de uitvindingsoctrooien, BS 7 juli 2001 (ed. 1), 23.629; wetsontwerp tot wijziging, wat de octrooigemachtigden betreft, van de wet van 28 maart 1984 op de uitvindingsoctrooien, Parl.St. Kamer 2000-01, nr. 50-1091/001, 3. [↗](#)
- 47 Art. 6 Octrooigemachtigdenwet. [↗](#)
- 48 Zie Wetsontwerp octrooigemachtigden, 19. [↗](#)
- 49 Wet 12 februari 2008 tot instelling van een algemeen kader voor de erkenning van EU-beroepskwalificaties, BS 2 april 2008, 17.886, zoals laatstelijk gewijzigd (hierna: Wet beroepskwalificaties); wetsontwerp tot instelling van een nieuw algemeen kader voor de erkenning van EG-beroepskwalificaties, Parl.St. Kamer 2007-08, nr. 52-0282/001, 7-8. [↗](#)
- 50 De bepalingen betreffende het vrij verkeer van diensten van zowel artikel 16 van Richtlijn 2006/123/EG als artikel 3, 1 en 2, van Richtlijn 2000/31/EG zijn niet van toepassing op reglementering betreffende het beroep van octrooigemachtigde, ingevolge rechtspraak van het Hof van Justitie van de EU. Zie HvJ 17 december 2015, nr. C-342/14, ECLI:EU:C:2015:827; HvJ 27 februari 2014, nr. C-351/12, ECLI:EU:C:2014:110, 'OSA'. Men kan zich evenwel ernstige vragen stellen bij het laatste arrest wanneer men de interpretatie van artikel 17 van Richtlijn 2006/123/EG toepast op andere uitzonderingen die in dat artikel worden vermeld, zoals bijvoorbeeld "bepalingen betreffende contractuele en niet-contractuele verbintenissen" in artikel 17, 15), van die richtlijn. [↗](#)
- 51 Art. 10, eerste en vierde lid Octrooigemachtigdenwet. [↗](#)
- 52 Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de regio's betreffende het opmaken van de balans en het actualiseren van de aanbevelingen van 2017 voor hervorming van de reglementering van professionele dienstverlening, 9 juli 2021, COM(2021) 385 final, 22. [↗](#)
- 53 Art. 10, tweede lid Octrooigemachtigdenwet. [↗](#)
- 54 Art. XI.64/2 en XI.75/5, § 1, tweede lid WER. De Dienst voor de Intellectuele Eigendom kan de beroepskwalificaties die door de documenten worden gestaafd echter niet voorafgaandelijk aan de dienstverrichting controleren, wat bijgevolg slechts een controle ex post mogelijk maakt. Ingevolge artikel 7, 4 RL Beroepskwalificaties kan de ontvangende lidstaat hier

immers slechts toe overgaan in geval van gereguleerde beroepen met implicaties voor de volksgezondheid of de openbare veiligheid die niet van een automatische erkenning genieten zoals bedoeld in die bepaling. [↗](#)

- 55 Art. XI.64/1 en XI.75/5, § 3, 3° WER; zie ook Wetsontwerp octrooigemachtigden, 18. [↗](#)
- 56 De raad van het Instituut beoordeelt het tijdelijke of incidentele karakter van de dienstverrichting per geval met name in het licht van de duur, de frequentie, de regelmaat en de continuïteit ervan. Zie art. 10, derde lid Octrooigemachtigdenwet. Dit volgt uit de vaste rechtspraak van het Hof van Justitie van de EU, die gecodificeerd werd in art. 5, 2 RL Beroepskwalificaties. Zie bijvoorbeeld HvJ 11 december 2003, nr. C-215/01, ECLI:EU:C:2003:662, 'Schnitzer'. [↗](#)
- 57 Art. 41 KB vertegenwoordiging octrooien. [↗](#)
- 58 Art. 6, eerste lid, 4°, en 53, § 2, tweede lid KB vertegenwoordiging octrooien; HvJ 11 juni 2009, nr. 564/07, ECLI:EU:C:2009:364. [↗](#)
- 59 Art. 7, 3 RL Beroepskwalificaties; art. 33, § 1, tweede lid Octrooigemachtigdenwet. [↗](#)
- 60 Art. 5, 3 RL Beroepskwalificaties; art. 7, § 2 Wet beroepskwalificaties; HvJ 12 september 2013, nr. C-475/11, ECLI:EU:C:2013:542, 'Konstantinides'. [↗](#)
- 61 Art. 5, 3 RL Beroepskwalificaties; art. XI.75/11, § 1, tweede lid WER. Zie ook art. 7, § 2 Wet beroepskwalificaties. [↗](#)
- 62 Deze vereisten vloeien voort uit de vaste rechtspraak van het Hof van Justitie van de EU. Zie bijvoorbeeld HvJ 17 december 2015, nr. C-342/14, ECLI:EU:C:2015:827. [↗](#)
- 63 Toepassingen zoals electronic On Line Filing (eOLF) en recenter ook MyPage. [↗](#)
- 64 Art. 11, eerste lid Octrooigemachtigdenwet. [↗](#)
- 65 Dit volgt uit het wetgevend kader betreffende het vrij verkeer van diensten van artikel 56 VWEU. Alleen bij verplaatsing naar een andere lidstaat, stelt artikel 57 VWEU dat de dienstverrichting in de ontvangende lidstaat slechts tijdelijk mag zijn. [↗](#)
- 66 Art. 11, tweede lid Octrooigemachtigdenwet. [↗](#)

- 67 Dit valt af te leiden uit artikel 6, a) RL Beroepskwalificaties dat de lidstaten toestaat een automatisch en kosteloos lidmaatschap van een beroepsorganisatie te voorzien voor tijdelijke of incidentele dienstverrichters om de toepassing van deontologische regels mogelijk te maken. [↗](#)
- 68 Zie bijvoorbeeld het systeem van Richtl.EP.Raad nr. 2000/31, 8 juni 2000 betreffende bepaalde juridische aspecten van de diensten van de informatiemaatschappij, met name de elektronische handel, in de interne markt, Pb.L. 17 juli 2000, afl. 178, 1. Zie ook HvJ 10 mei 1995, nr. C-384/93, ECLI:EU:C:1995:126, 'Alpine Investments'. [↗](#)
- 69 Art. 134 EOV. [↗](#)
- 70 Art. 2 EOV. [↗](#)
- 71 Art. 134a EOV. [↗](#)
- 72 Zie de productinformatie betreffende deze verzekering op de website van het epi, zie [link](#). [↗](#)
- 73 Art. 33, § 2, tweede lid, en 38, tweede lid Octrooigemachtigdenwet; Wetsontwerp octrooigemachtigden, 33; Recommendation of the Council [of epi] concerning the title (professional designation), Collection of the decisions of the Council, 4.2.2.2., [link](#). [↗](#)
- 74 Art. 36 Octrooigemachtigdenwet. [↗](#)
- 75 Art. 41 Octrooigemachtigdenwet; Wetsontwerp octrooigemachtigden, 41. Zie ook art. 48, 2 overeenkomst betreffende het eengemaakt octrooigerecht, BS 9 september 2014, 71.163. [↗](#)
- 76 Art. 62-63 KB vertegenwoordiging octrooien. [↗](#)
- 77 Dit werd meegedeeld tijdens de eerste algemene vergadering van het Instituut voor Octrooigemachtigden die op 30 september 2021 doorging. [↗](#)
- 78 KB 19 december 2021 houdende goedkeuring van het reglement betreffende de gedragsregels van het Instituut voor Octrooigemachtigden, BS 19 januari 2022 (ed. 1), 1.943; MB 19 oktober 2021 houdende goedkeuring van het voorstel met betrekking tot de vaststelling van het bedrag van de jaarbijdrage van de leden van het Instituut voor Octrooigemachtigden, BS 22 oktober 2021 (ed. 1), 109.426; MB 19 oktober 2021 houdende goedkeuring van het huishoudelijk reglement van het Instituut voor Octrooigemachtigden, BS 3 november 2021 (ed. 1), 110.883; MB 27 januari 2022 houdende goedkeuring van het reglement houdende de organisatie van een permanente vorming van de leden van het Instituut voor Octrooigemachtigden, BS 15 februari 2022 (ed. 1), 11.603. [↗](#)

ENTREPRENEURIAT ET MODÈLE CIRCULAIRE COMMENT ACCÉLÉRER CE MARIAGE GAGNANT ?

Pascal Vanderbecq, Direction générale de la Politique PME

EXECUTIVE SUMMARY

La transition vers un entrepreneuriat plus durable n'est plus un choix pour l'entrepreneur aujourd'hui, mais une évidence. Telle est l'une des conclusions de l'article « Les PME belges, moteurs de la transition durable », paru dans le Carrefour de l'Economie n°25¹ du SPF Economie. Ce dernier présente et définit les quatre modèles d'entrepreneuriat durable soutenus par le SPF Economie dans l'exercice de ses compétences fédérales (l'économie collaborative, l'économie de la fonctionnalité, l'entrepreneuriat social, l'économie circulaire). Cet article souligne déjà l'importance plus grande que le SPF Economie accorde actuellement à l'économie circulaire.

L'économie circulaire figure, depuis plusieurs années maintenant, dans les plans d'action européens, dans les thèmes prioritaires des partenaires so-

ciaux et dans l'agenda politique belge. Face aux dangers de la dégradation des écosystèmes naturels et face aux enjeux de la rareté des ressources naturelles, ainsi que du coût financier et environnemental qui en résulte, l'optimisation de l'exploitation et de l'utilisation des matières premières « en bon père de famille » est devenue urgentissime.

La recherche de circularité dans les chaînes de valeurs, de plus en plus interdépendantes entre elles, ambitionne cette valorisation permanente des matériaux de base, des composants et des produits dans les cycles productifs. Comme modèle alternatif au modèle linéaire « extraire-fabriquer-consommer-jeter », l'importance économique et stratégique de l'économie circulaire stimule, au niveau industriel, de nouvelles visions en matière de conception et de nouveaux processus de production, modifiant de ce fait aussi l'organisation du travail au sein de l'entreprise.

Vu leur lien étroit avec les grandes entreprises, nos Petites et Moyennes Entreprises (PME), dont en particulier nos Très Petites Entreprises (TPE – moins de 10 salariés), sont entraînées dans cette transition vers la circularité. Leurs spécificités et leurs contraintes appellent une approche ciblée pour surmonter les obstacles susceptibles de freiner leur engagement. La réussite de cette transition repose sur une large mobilisation, basée sur une concertation, une collaboration et une coordination efficaces entre tous les acteurs politiques, administratifs, socio-économiques et académiques.

Au niveau fédéral, le SPF Economie entend y participer activement. Le présent article vise donc à compléter celui du Carrefour de l'Economie n°25, en approfondissant la contribution du SPF Economie en vue de l'appropriation de l'économie circulaire par nos TPE.

L'ÉCONOMIE CIRCULAIRE EN BREF

Modèle économique restaurateur et régénérateur, l'économie circulaire peut être décrite selon le principe des « cinq

R »² et sa traduction concrète dans le comportement possible de l'entreprise et du consommateur.

1. **Refuser** : implique de se convaincre que le meilleur déchet est toujours celui que l'on ne produit pas. Pour le respect de ce principe, l'entreprise privilégie une politique d'achat responsable et l'éco-conception. Le consommateur évite, lui, les produits jetables et suremballés dans ses achats.
2. **Réduire** : implique de s'interroger en permanence sur le besoin effectif d'un achat. Pour le respect de ce

principe, l'entreprise limite au maximum les pertes de matières premières et privilégie les services de location. Le consommateur, lui, privilégie la location, le leasing et le tri des déchets.

3. **Réutiliser** : implique d'essayer d'allonger la durée d'utilisation du produit. Pour le respect de ce principe, l'entreprise privilégie le service de réparation, le reconditionnement et l'emballage consigné. Le consommateur, lui, s'interroge s'il peut réparer, donner, revendre son bien.
4. **Réinventer** : implique d'essayer de donner une deuxième vie au produit. Pour le respect de ce principe, l'entreprise privilégie la fabrication modulaire, la recherche de synergies, le surcyclage. Le consommateur, lui, essaie de trouver une nouvelle utilité pour ses objets.
5. **Recycler** : constitue l'ultime étape de l'économie circulaire. Pour le respect de ce principe, l'entreprise privilégie une conception qui facilite le tri, la gestion des déchets. Le consommateur, lui, privilégie le tri des déchets, le compostage.

L'ÉCONOMIE CIRCULAIRE COMME PRIORITÉ EUROPÉENNE

Voici quelques années maintenant que l'économie circulaire figure au rang des priorités de la Commission européenne :

- 2015 : Publication du 1er Plan d'action européen sur l'économie circulaire³, ainsi que de plusieurs propositions législatives en matière de déchets (décharge, emballages, véhicules hors d'usage, piles et accumulateurs), avec l'annonce d'un réexamen des objectifs alors prévu pour 2020, d'une part, en matière de réutilisation et de recyclage des déchets ménagers, des déchets de construction ou de démolition et, d'autre part, en matière de prévention des déchets et de responsabilité élargie des producteurs.
- 2018 : Adoption de la Communication établissant une stratégie sur les matières plastiques dans une économie circulaire⁴, avec un accent sur la réutilisation et le recyclage, les émissions

de gaz à effet de serre sur la production et l'incinération des plastiques et leur présence dans les océans. Adoption en 2018 par le Parlement européen d'une résolution préconisant la création d'un marché unique pour les plastiques recyclés, la lutte contre les plastiques dans les océans et l'interdiction de microplastiques dans les détergents et cosmétiques.

- 2019 : Adoption du Green Deal européen (Pacte vert européen) qui inspire résolument la stratégie industrielle de l'Union européenne en la faisant évoluer de façon progressive et irréversible vers un système économique durable et circulaire.
- 2020 : Publication le 20 mars 2020 du 2ème Plan d'action européen sur l'économie circulaire⁵. Complémentairement à la stimulation de la consommation durable, ce plan propose un cadre d'actions pour la conception des produits durables et pour le développement de la circularité dans les processus de production. L'ambition affichée est que les produits, les services et les business modèles circulaires deviennent la norme, en particulier dans certaines chaînes de valeur de produits spé-

cifiques, définies comme prioritaires parce que leur impact sur les ressources naturelles est avéré. Il s'agit des secteurs suivants : matériel électronique et technologies de l'information et de la communication (TIC), batteries et véhicules, emballages, matières plastiques, textiles, construction et bâtiments, denrées alimentaires, eau et nutriments.

Le renforcement de la durabilité de l'assise industrielle de l'Union européenne est d'autant plus efficace que les PME européennes peuvent y adhérer et y participer activement. Ce cadre d'actions européen pour l'économie circulaire est donc essentiel pour les PME, et singulièrement pour nos PME belges. En effet, comme déjà mentionné en détail dans le Carrefour de l'Economie n°25 du SPF Economie, les dernières données comparatives européennes, issues du Flash Eurobaromètre 486 de septembre 2020⁶ auprès de 12.313 PME dans l'UE 27, tendent justement à mettre en évidence que seules 29 % des PME belges déclarent développer des produits ou services durables, soit 1 % en dessous de la moyenne de l'UE. C'est donc à ce niveau que le soutien doit porter.

Prenant la mesure de l'importance des PME dans la réussite de son Green Deal, la Commission européenne a, en mars 2020, également publié sa nouvelle « stratégie axée sur les PME pour une Europe durable et numérique »⁷. Encourageant notamment toutes les formes de collaboration industrielle durable et circulaire entre les PME, cette stratégie entend stimuler la formation, le conseil, l'accompagnement et le transfert adapté de connaissances et de compétences. Elle promeut également une coopération étroite avec toutes les parties prenantes concernées, afin de prendre efficacement en compte la réalité du terrain et du vécu des entrepreneurs. Dans la foulée et en toute logique, le Plan de relance et de résilience européen, adopté en juillet 2020 par le Conseil européen, conforte logiquement ces deux axes majeurs de la politique européenne, à savoir : d'une part, la priorité accordée à la transition durable et, d'autre part, la prise en considération des PME comme moteurs de la reprise économique.

En conclusion, convaincue de son impact positif sur les objectifs du Green deal et la relance, sur la réduction des coûts, sur le renforcement de la compétitivité des entreprises et sur la création

de marchés nouveaux, la Commission européenne consacre la légitimité de l'économie circulaire comme nouveau modèle économique. Elle soutient son développement dans les PME, via une approche ciblée et un financement via le Plan de Relance européen.

L'ÉCONOMIE CIRCULAIRE COMME PRIORITÉ DES STAKEHOLDERS DU SPF ECONOMIE

La réussite de la transition vers l'économie circulaire repose dans notre pays sur la concertation sociale, s'appuyant sur un dialogue permanent avec les organes d'avis, les stakeholders et les acteurs de terrain.

En matière d'attentes plus spécifiques des TPE, le SPF Economie avait organisé en 2019, en partenariat avec la Commission européenne, un Single Market Forum, ouvert à toutes les administrations et tous les acteurs de terrain et entrepreneurs impliqués dans l'économie circulaire.

Les actes⁸ de cette journée d'étude reprennent notamment les pistes suivantes

attendues de l'Autorité publique : l'accès à des marchés publics durables, la certification indépendante de la durabilité d'un produit, la suppression de barrières réglementaires, la proposition d'incitants fiscaux, la reconnaissance de la durabilité des investissements en vue d'un financement, l'amélioration de l'information dans les rapports comptables et d'activités des TPE/PME, le soutien d'une bonne collaboration des PME avec les grandes entreprises, l'objectivation des externalités environnementales des entreprises, l'évaluation méthodologique des risques et des opportunités de l'économie circulaire tout au long de la chaîne de valeurs ; le soutien à la gouvernance des entreprises.

Dans leur avis conjoint du 21 février 2020⁹, le Conseil Central de l'Economie et le Conseil Fédéral de développement durable avaient communiqué leur contri-

bution commune au plan d'action fédéral en faveur de l'économie circulaire. Ils y préconisaient plusieurs recommandations prioritaires : assurer une bonne gouvernance pour la coordination et la consultation; relever le défi social de l'enseignement et de la formation, agir sur la demande par la sensibilisation et par les marchés publics, éliminer les barrières réglementaires, fiscales et financières en matière de recyclage, de réutilisation et de réparation.

Les deux Conseils les déclinaient alors en un certain nombre de recommandations spécifiques à l'intention de l'Autorité fédérale : améliorer l'éco-conception des produits, allonger la durée de vie des produits, favoriser l'usage de matériaux recyclés dans les nouveaux produits ; remplacer les substances chimiques dangereuses par des alternatives plus durables, encourager l'engagement des acteurs économiques dans l'économie circulaire, soutenir et stimuler le développement des nouveaux modèles économiques circulaires, augmenter la transparence sur les composants des produits, sensibiliser et informer les citoyens pour l'adoption de modes de consommation durable, renforcer la demande en produits et services circulaires dans les achats publics, lutter contre les

allégations trompeuses des produits, faciliter le financement de l'économie circulaire, stimuler la réflexion sur la fiscalité comme levier de l'économie circulaire, renforcer la collaboration et les synergies entre les différents acteurs de l'économie circulaire en Belgique.

Les deux Conseils ont ensuite remis le 15.07.2021 leur avis conjoint¹⁰ sur le projet de Plan d'action fédéral pour une économie circulaire 2021-2024, soumis à consultation par le Gouvernement fédéral. Accueillant favorablement le projet de Plan, ils plaident aussi pour une concrétisation claire et pour un calendrier précis pour plusieurs mesures. Ils reviennent aussi sur des points d'attention importants de leur précédent avis : le besoin de cohérence et de coordination du Plan d'action fédéral avec les initiatives régionales et la valeur ajoutée claire à conférer à la Plateforme intra-belge de l'économie circulaire ; l'attention aux défis sociaux de la transition vers une économie circulaire, comme son impact sur le marché du travail et la nécessité impérieuse d'une offre d'enseignement et de formation adaptée et la nécessité d'une application effective de la réglementation, dotée de moyens humains et budgétaires suffisants (mise

en application par les administrations fédérales de la législation européenne harmonisée sur les produits).

Le Conseil Central de l'Economie, dans son Rapport « Compétitivité-Emploi 2021 »¹¹, consacre aussi la transition vers l'économie circulaire comme thème porteur. Il y souligne l'importance des investissements publics et privés; l'intérêt des politiques publiques favorisant des changements de comportement des acteurs socio-économiques, le caractère positif de l'entrée et du développement de nouveaux acteurs sur le marché, capables d'apporter des solutions innovantes aux problèmes environnementaux et d'exercer une pression concurrentielle saine sur les entreprises existantes, pour les inciter à innover à leur tour. Le soutien de nouveaux entrepreneurs et de nouvelles PME durables est donc ici clairement visé.

Du côté des grandes entreprises, la Fédération des Entreprises de Belgique (FEB), a publié, en mai 2021, sa « vision 2030 de l'économie circulaire pour la Belgique »¹², élaborée par son Centre de compétence « Durabilité et Economie circulaire », avec l'appui de ses fédérations sectorielles. Elle y présente ses 5 ambitions pour 2030 : maximaliser la disponibilité des matériaux, être pionniers dans la conception et la

production circulaires, être pionniers dans les modèles d'entreprise circulaire, être pionniers dans la récupération de qualité de matériaux, être forts dans l'utilisation de catalyseurs pour l'économie circulaire. Elle y détaille aussi les conditions de réussite en insistant, d'une part, sur les économies d'échelles et les complémentarités que l'intégration européenne favorise et, d'autre part, sur le cadre politique de soutien nécessaire venant des autorités belges. En appelant à une approche holistique et à une coordination transversale entre niveaux de pouvoir, elle conforte aussi le rôle de la plateforme intra-belge pour l'économie circulaire et la nécessité d'un échange régulier avec les stakeholders. Enfin, appelant de ses vœux une symbiose industrielle, elle souligne aussi la très forte interdépendance entre les grandes entreprises et les PME, qui doivent être aussi intégrées à part entière dans cette transition.

En matière de PME, le Conseil Supérieur des Indépendants et des PME¹³ exprime une position sur la transition vers l'économie circulaire dans son avis, remis en septembre 2021, sur le projet de Plan fédéral de développement durable. Il y souligne la persistance de barrières qui entravent le financement de

projets d'économie circulaire portés par des PME et il y préconise l'élaboration de mesures fiscales ou financières pour stimuler l'économie circulaire auprès d'elles. Il y confirme sa position en faveur d'une durée de garantie légale de maximum deux ans, telle que prévue par la réglementation européenne. Il y est favorable à l'inclusion de clauses éthiques, sociales et environnementales dans le cahier des charges des marchés publics pour renforcer la demande pour les produits et services circulaires, à condition qu'elles n'entravent pas l'accès des PME aux marchés publics.

En conclusion, on peut raisonnablement affirmer que les positions en matière d'économie circulaire exprimées par les partenaires sociaux se rejoignent sur certaines pistes d'actions, à destination des PME. Parmi celles-ci, il y a certainement l'attention à accorder à : la sensibilisation, l'offre de formation et d'accompagnement, une orientation ciblée des investissements publics en faveur de l'innovation et d'un changement de comportements, l'entrée de nouveaux acteurs, les entraves réglementaires, l'accès aux marchés publics durables, la valeur ajoutée de la plate-forme intra-belge pour l'économie circulaire.

L'ÉCONOMIE CIRCULAIRE COMME PRIORITÉ DU GOUVERNEMENT FÉDÉRAL

Dans le respect du principe de subsidiarité, le Plan d'action européen pour l'économie circulaire encourage les États membres à élaborer leur propre Plan d'action national pour l'économie circulaire. Le Gouvernement fédéral a décidé de s'inscrire dans cette recommandation pour la Belgique.

En fonction de la nature du produit concerné ou de la complexité de la technologie utilisée, le processus circulaire peut être implémenté plus ou

moins rapidement au sein de l'entreprise, qui décide généralement de sa propre initiative d'adopter la transition circulaire et qui, en cas de valeur élevée des matières premières utilisées, n'a pas systématiquement besoin d'un incitant public. Dans la mesure où l'impulsion de l'Autorité publique devrait être sollicitée, la politique fédérale incitative peut couvrir plusieurs domaines possibles comme par exemple : les mesures réglementaires de marché, le soutien à la recherche et à l'innovation, ou la diffusion et l'échange d'informations.

L'accord de Gouvernement du 30.09.2020¹⁴, ayant conduit à l'entrée en fonction de l'actuel Gouvernement fédéral, prend la mesure de l'enjeu et consacre un chapitre spécifique à l'économie circulaire, en pointant comme lignes d'action : la suppression des obstacles législatifs et financiers, la normalisation des produits, la stimulation du « cradle to cradle », la prolongation de la durée de vie des biens, la sanction de l'obsolescence programmée, la stimulation de la réutilisation et de la récupération, le soutien aux marchés publics circulaires, ainsi que la mise en œuvre du Green deal européen dans différentes thématiques spécifiques (passport produits, directive ecodesign, etc.).

Le Gouvernement fédéral a traduit ses intentions et ses priorités dans son Plan d'action fédéral pour l'économie circulaire¹⁵ approuvé le 17.12.2021. Fruit d'un travail préparatoire approfondi au niveau des administrations, auquel le SPF Economie a activement contribué, il a fait l'objet aussi d'une concertation avec les Régions et avec les partenaires sociaux (voir chapitre IV). Ce Plan d'action a d'abord une portée européenne. Il précise en effet la contribution de l'Etat fédéral au Plan d'action européen pour l'économie circulaire et au Plan de relance européen (voir chapitre III). Le Plan fédéral y décrit ensuite 25 mesures de compétences fédérales spécifiques, qui activent les leviers

tels que : la politique des produits, la politique des consommateurs, la politique des marchés publics, la politique de l'emploi, la politique fiscale ou la Statistique. Enfin, le Plan fédéral décrit avec précision les mécanismes de gouvernance mis en place pour assurer, d'une part, l'implication de tous les acteurs concernés et, d'autre part, une cohérence et une collaboration stratégiques Fédéral-Régions plus poussées. Ce dernier point vise d'ailleurs le renforcement du positionnement de la Plateforme intra-belge pour l'économie circulaire.

Au sein du Gouvernement fédéral, le Ministre des PME et des indépendants

intervient activement dans l'implémentation de ce Plan, en prenant la responsabilité directe des actions concrètes dédiées aux PME. Il est bien entendu aussi le garant du respect et de la juste application du principe de proportionnalité dans les autres mesures du Plan, en veillant à la défense permanente des spécificités des PME, comme par exemple l'attention aux charges administratives excessives qui pourraient leur être imposées.

L'ÉCONOMIE CIRCULAIRE ET LES TPE

Comme mis en évidence par les dernières données disponibles du Flash eurobaromètre de la Commission européenne (chapitre III), notre pays doit, sans aucun doute, encore déployer des efforts pour soutenir nos PME, de façon adéquate et efficace, vers une offre de produits et services circulaires.

L'impression trop souvent partagée est que beaucoup d'entrepreneurs ont la conviction de devoir changer et ont la volonté d'évoluer, mais que faute de temps ou de maîtrise de la méthode, ils hésitent à s'engager dans la modifica-

tion de leur process et de leurs produits. Le défi est donc de pouvoir leur faciliter la vie. Les analyses tant européennes, que fédérales, de même que les positions des partenaires sociaux, toutes résumées ci-avant (chapitres III, IV et V), permettent de dégager certaines pistes d'actions, capables d'apporter des réponses adaptées aux attentes et aux contraintes de nos PME, dont en particulier nos TPE.

Le épisode « Covid » n'est pas anodin, pour espérer mener et réussir pareille transition. Les TPE souffrent, davantage que les grandes entreprises, de la crise économique consécutive à la pandémie. La priorité immédiate pour beaucoup de chefs d'entreprises reste aujourd'hui : le niveau de leur chiffres d'affaires, l'état de leur trésorerie, la sauvegarde de l'emploi et donc leur droit à des aides financières immédiates ou de relance. Leur inquiétude constitue un poids psychologique qui peut contrarier, compliquer et retarder toute projection vers l'avenir.

Néanmoins, l'interdépendance des TPE avec les grandes entreprises est si forte qu'elle leur impose de s'adapter sans perdre de temps. Le coût et la pérennité des matières premières sont aussi pour elles une préoccupation majeure.

La durabilité et la circularité sont, aujourd'hui, avec la digitalisation, le fil conducteur qui unit toutes les chaînes de valeurs sur la voie de l'innovation et de la compétitivité.

Susciter l'adhésion effective de nos entrepreneurs vers cette circularité implique d'identifier les obstacles auxquels ils ont le sentiment d'être le plus confrontés, pour les aider à les éviter ou à les surmonter. Les principales catégories de barrières les plus souvent identifiées dans nos TPE sont d'ordre : technique ou technologique, économique/financier et de marché, institutionnel et réglementaire, social et culturel. Le besoin de formation émerge aussi de façon évidente.

Pour rester innovante et performante, chaque entreprise met en place une

organisation propre qui lui permet de collecter des informations externes, de les analyser et de les diffuser afin de développer ses apprentissages et ses connaissances internes. La TPE mérite donc elle aussi d'être apprenante, de capter et de comprendre les potentialités et les applications de l'économie circulaire, de façon à lui permettre, elle aussi, d'actualiser, de conserver et de valoriser les nouvelles connaissances acquises. La TPE a besoin d'un mode d'apprentissage adapté à son fonctionnement.

L'apprentissage organisationnel est un mode d'apprentissage défini par les chercheurs comme « une adaptation des connaissances de l'organisation, se produisant en fonction de l'expérience » (I. El Kassimi, 2020)¹⁶. Appliqué à l'économie circulaire, il pourrait permettre d'assurer la diffusion et la compréhension de ses concepts et de ses applications au sein de la PME, ainsi que dans sa relation avec d'autres entreprises. En conséquence, l'apprentissage organisationnel aiderait donc aussi à une meilleure compréhension de l'environnement et de la stratégie viable pour la PME.

L'apprentissage opérationnel peut être individuel, collectif (en équipe) ou organisationnel (vision collective de l'entreprise). Les moyens internes déployés, les formations, les visites sur le terrain, le partage interne d'expériences et de savoirs, la culture d'apprentissage au sein de la TPE, le leadership à la tête de la TPE, l'attachement à la vision stratégique constituent, parmi d'autres, des pratiques et des facteurs positifs pour y favoriser la progression de l'apprentissage organisationnel.

Dans la pratique, une grande marge de progression existerait auprès de nos PME en matière d'apprentissage opérationnel. Pour familiariser la TPE à l'apprentissage opérationnel, encore faut-il pouvoir d'abord l'atteindre avec toute l'information dont elle a besoin et dans la forme qui lui convient. Dans la pratique quotidienne, trop d'entrepreneurs et de TPE semblent ne pas toujours avoir conscience et connaissance de toutes les informations, pourtant disponibles et accessibles.

Vu sa petite taille, vu son manque de temps et de moyens, un effort permanent d'explication des enjeux, des atouts et de la praticabilité de l'écono-

mie circulaire reste donc plus que jamais d'actualité. L'Autorité publique doit dès lors soutenir une sensibilisation et un accompagnement vulgarisés et adaptés à son environnement opérationnel.

La Fondation Ellen MacArthur¹⁷, très engagée en faveur de l'économie circulaire, se met au service des Gouvernements et des entreprises. Elle propose sur son site internet une mine d'informations didactiques et un certain nombre d'outils pédagogiques destinés à faciliter la diffusion des connaissances au sein des organisations. Ses conseils peuvent prendre différentes formes : l'information des décideurs politiques, une plateforme d'éducation et d'apprentissage en ligne, un guide de conception circulaire.

La FEB aussi est passée à la vitesse supérieure dans le « comment ». Elle a ainsi élaboré avec la VUB-ULB, un ensemble de critères et de stratégies guidant les entreprises vers l'entrepreneuriat circulaire. Ils composent une méthode en six étapes appelée 6I's « 6I framework » (Initiation, Ideation, Integration, Investigation, Implementation, Improvement)¹⁸. La FEB multiplie les publications et interventions publiques pour illustrer le possible en matière d'économie circulaire.

LE SPF ECONOMIE ET LA TRANSITION CIRCULAIRE DES TPE

Le Plan d'action fédéral pour l'économie circulaire constitue dorénavant le cadre d'action de référence du SPF Economie. Soucieux d'une coordination et d'une concertation efficaces, le SPF Economie assure son implémentation de façon concertée avec les Régions, au sein de la Plateforme intra-belge pour l'économie circulaire.

Pour les volet PME de ce Plan, c'est sa Direction générale de la Politique PME qui y exerce ses compétences fédérales, via un partenariat avec les organisations professionnelles et interprofessionnelles et leurs organes d'avis officiels (Conseil Supérieur des indépendants et des PME, Conseil Central de l'Economie).

Parmi les 25 mesures du Plan d'action fédéral, les mesures suivantes sont davantage en lien avec les PME, et en particulier avec les TPE :

- « Développer et diffuser (via des formations, séances d'information, etc) un guide méthodologique pour les

entreprises souhaitant se lancer dans un business model type « PAAS » (Product/Performance As A Service) » = Mesure 8 : consiste à concrétiser la généralisation à plusieurs secteurs les recommandations « le produit considéré comme un service - PAAS » et à développer une plateforme digitale qui permet de visualiser le trajet standard vers un PAAS ;

- « Soutenir et stimuler de façon fiable le développement de modèles économiques circulaires, en créant un cadre pour l'évaluation et la délivrance d'une certification de la durabilité et de la circularité des services qui sont proposés aux entreprises, dont en particulier les PME, dans le cadre de leur transition vers une économie circulaire » = Mesure 10 : consiste à défendre, via un cadre officiel de certification de cette prestation, l'assurance d'une prestation de service de qualité et fiable offerte aux PME qui font le choix de la transition circulaire, en s'appuyant sur une expertise externe. Il plaide pour ce faire, dans la mesure du possible ;
- « Renforcer les connaissances des pouvoirs adjudicateurs en matière de marchés publics circulaires et lan-

cer des marchés publics pilotes dans le domaine de l'économie circulaire, en lien avec le plan fédéral achat durable » = Mesure 14 : consiste à renforcer le rôle des marchés publics, qui représentent 13% du PIB, dans la transition vers l'économie circulaire;

- « Soutenir le financement de l'économie circulaire en facilitant la recherche de solutions concrètes avec le secteur financier sur les défis relatifs à l'identification, à l'évaluation, au financement et à la mise en œuvre de projets d'économie circulaire » = Mesure 16 : consiste à développer des méthodologies d'évaluation des projets circulaires, vu le soutien apporté aujourd'hui à un transfert important de capitaux vers l'économie circulaire et vers des entreprises à impact social ;

- « Créer un réseau d'experts afin de stimuler la réflexion sur la fiscalité comme levier pour l'économie circulaire et proposer des instruments fiscaux soutenant le développement de l'économie circulaire » = Mesure 17 : consiste à rechercher des mesures fiscales incitatives offrant des opportunités en terme de consommation et de production durables.

Le Plan d'action fédéral intègre également la mesure incluse dans le Plan de reprise et de résilience du Gouvernement fédéral qui concerne : « La sensibilisation et l'information aux PME en matière d'économie circulaire, afin de soutenir et d'accélérer leur transition vers la durabilité et la circularité ». La fiche d'investissement stratégique correspondante incluse au Plan de reprise s'appelle « Be better – Belgium builds back circular » et comprend la réalisation de 2022 à 2026 de :

- un website réunissant toutes les informations pertinentes sur les mesures d'aide à la transition proposées aux PME pour évoluer vers un modèle circulaire ;
- un outil d'auto-évaluation permettant aux PME de mesurer leurs progrès vers ce modèle économique ;

- une campagne de sensibilisation annuelle sur trois ans visant à promouvoir la transition vers l'économie circulaire, en s'appuyant sur plusieurs politiques fédérales exclusives du SPF Economie (normalisation, propriété intellectuelle, accréditation, certification).

Ces compétences fédérales sont justement mises en avant par les instances européennes comme instruments à valoriser davantage pour nos PME, dans leur capacité d'innovation et d'invention. Leur combinaison dans une campagne sur l'économie circulaire répond ainsi à plusieurs objectifs fédéraux simultanés au service des PME. Pour ce faire, la Direction générale de la Politique PME s'appuie sur une collaboration avec d'autres Directions générales du SPF Economie (Réglementation économique pour la propriété intellectuelle ; Qualité et Sécurité pour la normalisation et l'accréditation ; Analyse économique et économie internationale pour le Centre de connaissance Economie durable).

Il s'agit d'une mesure phare, proposée et pilotée par la Direction générale de la Politique PME du SPF Economie. Tout d'abord, parce qu'elle intègre plusieurs recommandations défendues ci-avant : la sensibilisation, l'accompagnement, le

partage de connaissances, le soutien à l'innovation. Ensuite, parce qu'elle favorise le changement de comportement par la responsabilisation et l'évaluation. Enfin, parce que la cohérence et à la complémentarité sont assurées via une coordination avec les Régions et via la consultation des parties prenantes, qui composent un groupe de réflexion spécifique inspirant et guidant ce projet.

CONCLUSION

L'économie linéaire est entrée dans une impasse économique et environnementale, consacrant dès lors l'économie circulaire comme le nouveau modèle économique durable, à traiter et à développer en priorité.

La prise de conscience circulaire est effective au niveau politique dans les stratégies européennes et du Gouvernement fédéral. Elle est aussi une préoccupation prioritaire des partenaires sociaux. On est clairement passé du « pourquoi ? » au « quand et comment démarre-t-on ? »

La mobilisation large en faveur de l'économie circulaire ne peut absolument pas oublier nos PME et en particulier nos TPE. Économiquement, leur non transi-

tion vers l'économie circulaire leur ferait en effet courir le risque de manquer le train de la croissance économique verte.

Dotées d'une flexibilité et d'une capacité d'adaptation face aux défis sociétaux actuels et futurs, nos TPE sont confrontées aussi à des contraintes de temps, de moyens et d'accès à l'information, les freinant sans aucun doute dans leur progression.

Le SPF Economie, comme acteur actif de l'implémentation du Plan fédéral pour l'économie circulaire, entend être leur facilitateur et anticiper leurs contraintes, de façon à soutenir leur ca-

pacité d'innovation par une utilisation judicieuse des possibilités d'investissement offertes par le budget européen.

La mesure qu'il porte plus spécifiquement dans le Plan de reprise et de résilience du Gouvernement fédéral (fiche : « Be better – Belgium builds back circular ») ambitionne, par une mise à disposition facilitée de la bonne information, de les placer dans les conditions leur permettant de concevoir leur propre mode d'apprentissage interne, adapté à leur fonctionnement.

Soutenu par un Comité de réflexion spécifique pour ce projet, le SPF Eco-

nomie travaille aussi en parfaite intelligence avec la Plateforme intra-belge pour l'économie circulaire, dans le respect de la loyauté fédérale. Il espère aussi pouvoir trouver l'appui et l'expérience des parties prenantes représentatives de l'entrepreneuriat et des PME.

Le SPF Economie entend ainsi aligner tous les astres pour que nos PME, et en particulier nos TPE s'engagent avec détermination et avec confiance vers le modèle circulaire, qui leur garantit l'attractivité, la compétitivité et une position concurrentielle favorable.

NOTES

- 1 <https://economie.fgov.be/fr/publications/carrefour-de-leconomie-2021-25> ↗
- 2 Béra Johnson ; « Zéro déchet, comment j'ai réalisé 40 % d'économie en réduisant mes déchets à moins de un litre par an ! 100 astuces pour alléger sa vie », 2013, Les arènes. ↗
- 3 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0614> ↗
- 4 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX:52018DC0028> ↗
- 5 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/ip_20_420 ↗
- 6 <https://economie.fgov.be/fr/themes/entreprises/pme-et-independants-en/durabilite-au-sein-des-pme> ↗
- 7 https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-sme-strategy-march-2020_fr.pdf ↗
- 8 <https://economie.fgov.be/fr/publications/single-market-forum-2018-2019> ↗
- 9 <https://www.ccecrb.fgov.be/p/fr/726/contribution-commune-du-cce-et-du-cfdd-a-un-plan-d-action-federal-en-faveur-de-l-economie-circulaire/2> ↗
- 10 <https://www.ccecrb.fgov.be/p/fr/882/projet-de-plan-d-action-federal-pour-une-economie-circulaire/2> ↗
- 11 <https://www.ccecrb.fgov.be/p/fr/938/-construire-l-avenir-le-rapport-emploi-competitivite-2021/2> ↗
- 12 <https://www.feb.be/publications/economie-circulaire--vision-2030-pour-la-belgique/> ↗
- 13 <https://www.csipme.fgov.be/avis> ↗
- 14 https://www.belgium.be/sites/default/files/Accord_de_gouvernement_2020.pdf ↗
- 15 <https://economie.fgov.be/fr/themes/entreprises/economie-durable/vision-et-engagements-de-la> ↗

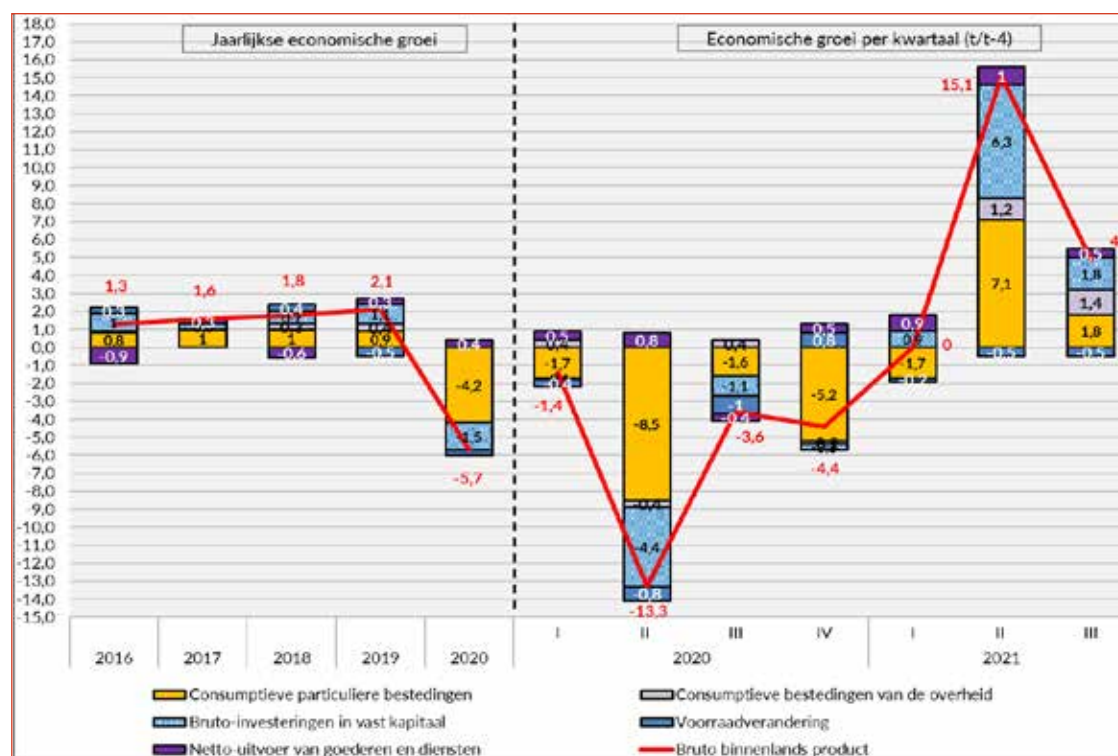

- 16 Ismaël El Kassimi. « La transition des PME belges vers des pratiques circulaires-Etudes de cas dans le secteur alimentaire. Mémoire de fin d'étude année académique 2019-2020. Louvain School Management. [↗](#)
- 17 <https://ellenmacarthurfoundation.org/resources/education-and-learning/overview> [↗](#)
- 18 Reflect VBO FEB, publication de la Fédération des Entreprises de Belgique #26, janvier 2022, p23 [↗](#)

CONJUNCTUURONTWIKKELINGEN VAN DE ECONOMIE

Grafiek 1. Evolutie van het bbp in % en bijdrage van de verschillende componenten vanuit uitgavenoptiek
In procentpunt, t.o.v. het jaar ervoor.

Bron: Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) en Nationale Bank van België (NBB)

- In **2020** daalde de jaarlijkse groei van het bbp in België met 5,7 % op jaarbasis, door de COVID-19-pandemie, die de tijdelijke stillegging van verschillende economische activiteiten heeft veroorzaakt, vooral in de contacthandel, de horeca en de culturele sector in het algemeen. De Belgische regering heeft ook verschillende specifieke maatregelen genomen, zoals tijdelijke werkloosheid of het overbruggingsrecht voor zelfstandigen, enz., om te trachten zo veel mogelijk tewerkstelling

te behouden. Ook zijn verscheidene moratoria ingesteld om ondernemingen te beschermen die vóór de crisis in een gezonde financiële situatie verkeerden. **De binnenlandse vraag, exclusief voorraden**, heeft de economische groei in 2020 met 5,7 procentpunt doen dalen. Enerzijds heeft de **particuliere consumptie** sterk bijgedragen tot de daling van het bbp in 2020 (4,2 procentpunt), aangezien de huishoudens tijdens de crisis meer geneigd waren om uit voorzorg te sparen en omdat de activiteiten om hun inkomen uit te geven, beperkt waren. Anderzijds hebben de achteruitgang van de bedrijvigheid en de tijdelijke sluiting van bepaalde sectoren gewogen op het ondernemersvertrouwen en bijgevolg ook op hun investeringsbeslissingen. Daardoor droegen de **investeringen** 1,5 procentpunt bij aan de afname van de economische activiteit in 2020. De **overheidsuitgaven voor consumptie** leverden in 2020 geen bijdrage aan de groei. Aangezien de daling meer uitgesproken was voor de invoer dan voor de uitvoer, was de bijdrage van de **netto-uitvoer** aan de groei van het Belgische bbp in 2020 positief (+0,4 procentpunt), waarbij de handel de enige component is die de Belgische economische activiteit in 2020 ondersteunt.

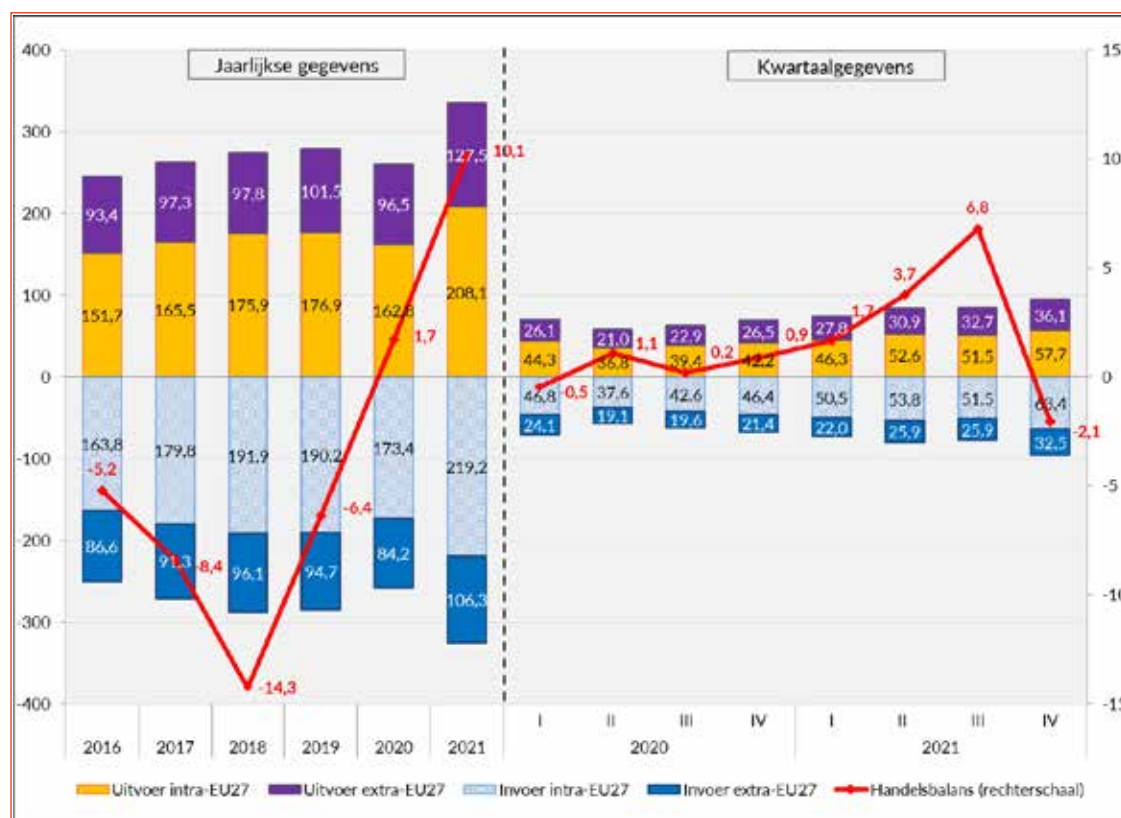
- Het bbp is jaar-op-jaar in het **derde kwartaal van 2021** met 4,9 % gegroeid, na een herstel met 15,1 % in het tweede kwartaal van 2021. Die dubbelcijferige stijging van het bbp in het tweede kwartaal van 2021 is niet verrassend gezien de ineensstorting van de economische activiteit in het tweede kwartaal van 2020, op het hoogtepunt van de gezondheids crisis, toen tal van beperkende maatregelen van kracht waren.

- De **binnenlandse vraag, exclusief voorraden**, heeft de economische groei in het derde kwartaal van 2021 met 5 procentpunt gestimuleerd. Bovendien hebben alle componenten van de binnenlandse vraag, met uitzondering van de voorraden, actief bijgedragen tot de positieve ontwikkeling van het bbp. In het derde kwartaal van 2021 heeft de particuliere consumptie 1,8 procentpunt aan de bbp-groei bijgedragen, terwijl dat in het voorgaande kwartaal nog 7,1 procentpunt was. De consumptieve overheidsbestedingen hebben in het derde kwartaal van 2021 1,4 procentpunt aan de groei van de economische activiteit bijgedragen, tegen 1,2 procentpunt in het vorige kwartaal. Tenslotte hebben de investeringen in het derde kwartaal van 2021 1,8 procentpunt aan de bbp-groei bijgedragen, tegen 6,3 procentpunt in het tweede kwartaal van 2021.
- De **netto-uitvoer** heeft ook bijgedragen tot de groei van de economische activiteit in het derde kwartaal van 2021 door een positieve bijdrage van 0,5 procentpunt aan de bbp-groei, na een grotere bijdrage in het tweede kwartaal van 2021 (+1 procentpunt). Alleen de bijdrage van de **veranderingen in voorraden** aan de groei was negatief in het derde kwartaal van 2021 (-0,5 procentpunt, vergelijkbaar met het tweede kwartaal van 2021).
- Hoewel de cijfers voor de drie eerste kwartalen van 2021 op het moment van schrijven nog steeds voorlopig zijn, lijkt de Belgische economie haar economische herstelproces duidelijk voort te zetten. De meeste componenten van het bbp vertonen immers positieve tekenen, vooral nu de beperkingen die nog van kracht zijn, steeds minder worden. In het derde kwartaal van 2021 heeft de economische activiteit haar niveau van vóór de crisis overschreden. In het vierde kwartaal van 2021 zou de economische groei echter worden aangetast door de verspreiding van de Omicron-variant en door aanbodbeperkingen.

Grafiek 2. Buitenlandse handel volgens het nationaal concept
In miljard euro.

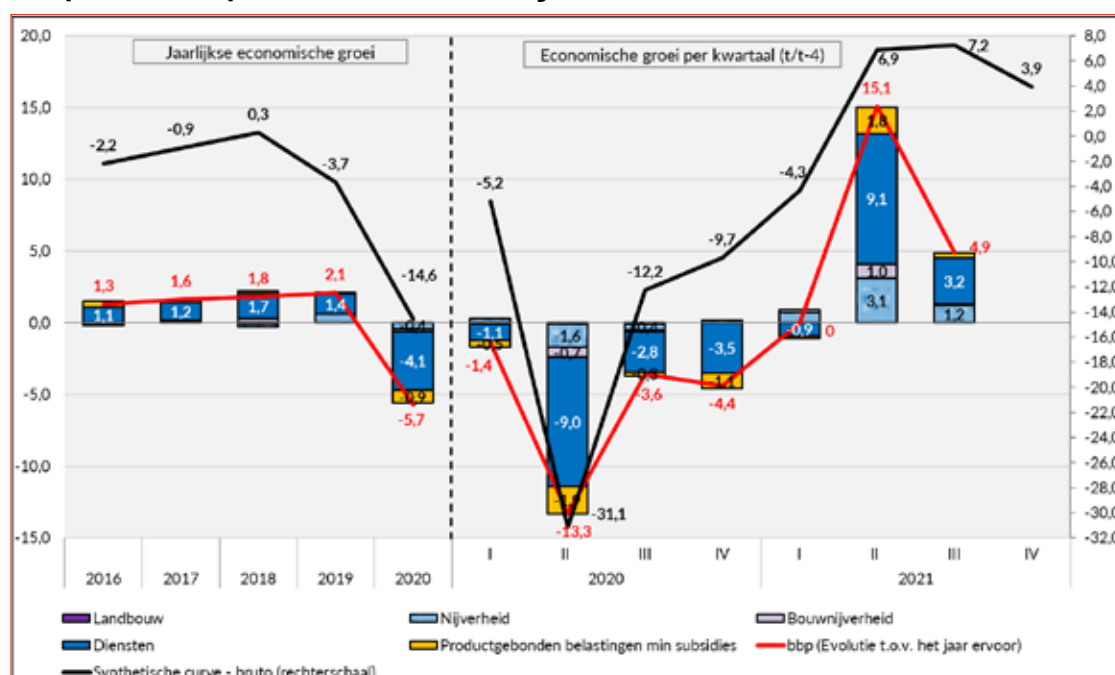
Bron: Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) en Nationale Bank van België (NBB).

- Volgens het nationaal concept¹ is de buitenlandse handel in **2021** bijzonder sterk hersteld, nadat die in 2020 sterk was vertraagd als gevolg van de aan de COVID-19-pandemie te wijten achteruitgang van de wereldeconomie. De uitvoer van goederen steeg met 29,4 % en de invoer met 26,3 %, en bereikte recordniveaus van respectievelijk 335,6 miljard euro en 325,5 miljard euro. De handelsbalans is in 2021 opnieuw verbeterd, als gevolg van een sterker herstel van de uitvoer dan van de invoer van goederen. Dit is het derde jaar waarin de handelsbalans is verbeterd en het tweede jaar waarin het saldo positief is. Het handelsoverschot bedraagt bijna 10,1 miljard euro in 2021, tegen 1,7 miljard euro in 2020.

- De totale **uitvoer** van goederen in waarde is in het **vierde kwartaal van 2021** met 36,5 % gestegen ten opzichte van dezelfde periode in 2020 en bedraagt 93,8 miljard euro, tegenover 68,7 miljard euro in het vierde kwartaal van 2020. Die stijging is toe te schrijven aan zowel de uitvoer binnen de EU27, die met 36,6 % in het vierde kwartaal van 2021 op jaarbasis is gestegen, als de uitvoer buiten de EU27, die in dezelfde periode met 36,4 % is toegenomen.
- De Belgische **invoer** van goederen in waarde steeg ook fors in het vierde kwartaal van 2021 jaar-op-jaar, toen de stijging 41,3 % bedroeg. Ze bedraagt daarmee 95,9 miljard euro, tegen 67,9 miljard euro een jaar eerder, onder invloed van een stijging van zowel de invoer binnen de EU27 (+36,5 %) en de invoer buiten de EU27 (+51,7 %).
- Dat resulteerde in een tekort op de **handelsbalans** in het vierde kwartaal van 2021 (-2,1 miljard euro). Het saldo verslechterde ook ten opzichte van het vorige kwartaal (+6,8 miljard euro) en ten opzichte van het overeenkomstige kwartaal van 2020 (+0,9 miljard euro).

Grafiek 3. Evolutie van het bbp (in %) en bijdrage van de verschillende componenten, vanuit productieoptiek
In procentpunt, t.o.v. het jaar ervoor.

Bron: Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) en Nationale Bank van België (NBB).

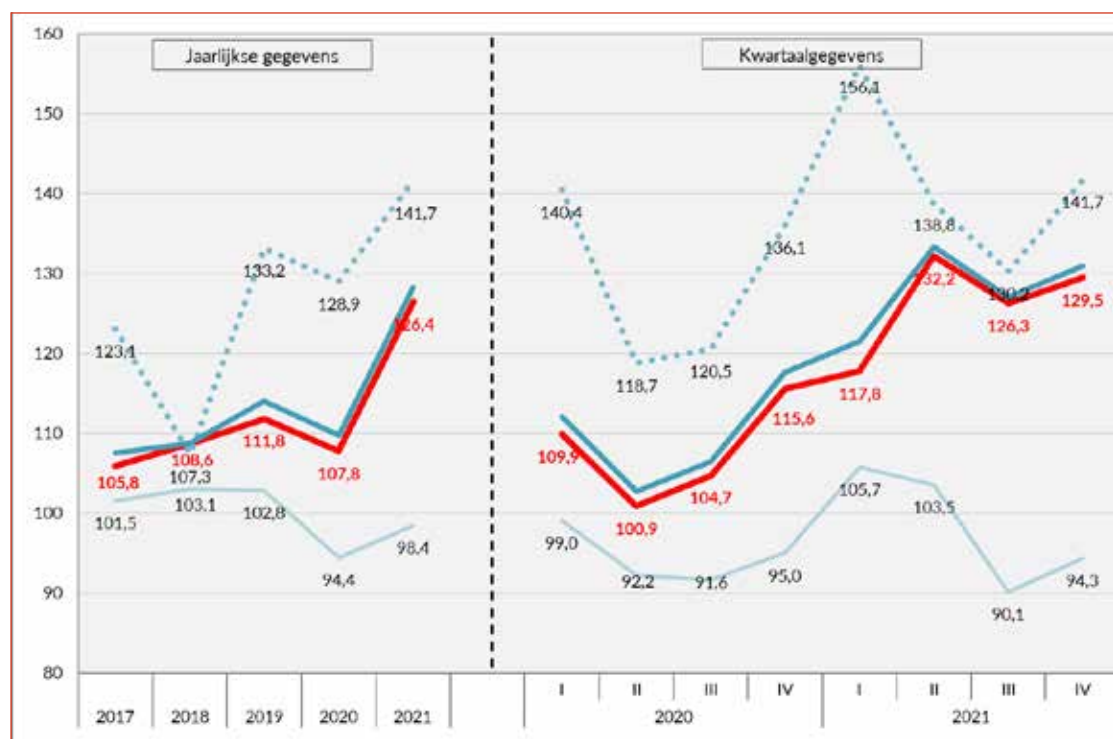
- In **2020** daalde de economische bedrijvigheid ten opzichte van 2019 met 5,7 % tegenover een stijging met 2,1 % in 2019.
- Terwijl de **dienstensector** de voorbije jaren de belangrijkste motor van de economische groei was, werd die ook het meest getroffen door de inperkingsmaatregelen en is het dus logisch dat die in 2020 de grootste klap kreeg te verduren. Die sector droeg 4,1 procentpunt bij aan de daling van het bbp (tegenover een positieve bijdrage van 1,4 procentpunt in 2019). Terwijl de industrie de economische activiteit in 2019 ondersteunde (met een bijdrage van +0,6 procentpunt), nam de activiteit in de **verwerkende nijverheid** in 2020 af, met een bijdrage van 0,4 procentpunt aan de daling van de eco-

nomische groei. De **bouwsector** heeft met 0,2 procentpunt ook bijgedragen aan de daling van de bbp-groei in 2020, terwijl die in 2019 neutraal was. De bijdrage van de **landbouw** aan de groei was in 2020 neutraal, zoals in 2019..

- In het **derde kwartaal van 2021** heeft de **verwerkende industrie (exclusief de bouw)** de economische activiteit met 1,2 procentpunt ondersteund, na een positieve bijdrage van 3,1 procentpunt in het vorige kwartaal.
- Terwijl de **diensten** in het tweede kwartaal van 2021 sterk aan de bbp-groei bijdroegen, met een bijdrage van 9,1 procentpunt, wat wijst op de herstellende dynamiek na de ineenstorting van de activiteit in het tweede kwartaal van 2020, is hun bijdrage in het derde kwartaal van 2021 teruggelopen tot 3,2 procentpunt. De diensten blijven de drijvende kracht achter de bbp-groei in het derde kwartaal van 2021.
- Tot slot was de bijdrage van de **bouwsector** aan de groei van de economische activiteit in het derde kwartaal van 2021 relatief beperkt (+0,1 procentpunt), na een bijdrage van 1 procentpunt in het tweede kwartaal van 2021. De **landbouw** droeg in het derde kwartaal van 2021 niet bij aan de economische groei, net als de drie voorgaande kwartalen.
- Nadat het **ondernemersvertrouwen** in het tweede kwartaal van 2020 was ingestort als gevolg van de onzekerheid die de pandemie van het coronavirus teweegbracht, heeft het zich sindsdien geleidelijk hersteld en heeft het in het eerste kwartaal van 2021 het niveau van vóór de pandemie overschreden. Vanaf het tweede kwartaal van 2021 werd het ondernemersvertrouwen zelfs weer positief. In het vierde kwartaal van 2021 is het ondernemersvertrouwen gedaald, maar het blijft positief en op een relatief hoog niveau.

Grafiek 4. Evolutie van de industriële productie-indexen
2015 = 100.

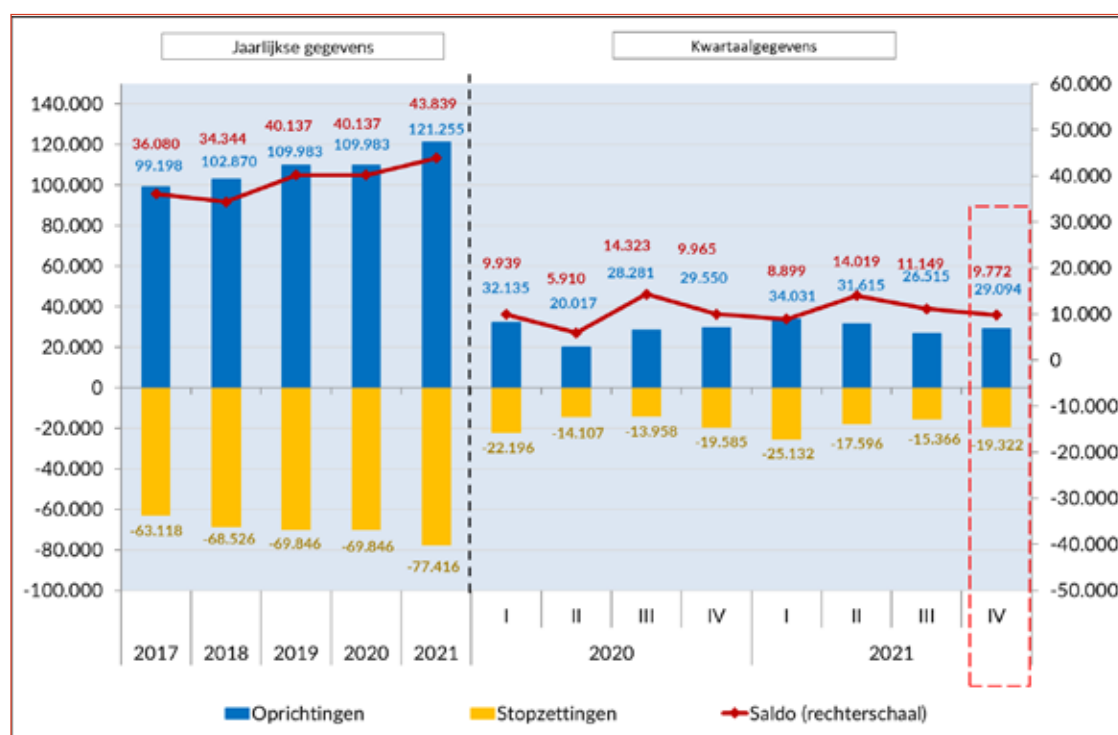
Bron: Statbel, indexcijfers per werkdag.

- Als gevolg van de gezondheidscrisis hebben alle hier onderzochte sectoren in **2020** een ongunstig jaar gekend en hun productie jaar op jaar zien dalen, om in 2021 weer te stijgen. Met uitzondering van de bouw hebben de industrie-sectoren als geheel in 2021 hun niveau van vóór de crisis overschreden, evenals de energiesector.
- De productie in de **verwerkende nijverheid (afdeling C)** is in 2021 teruggekeerd naar een positieve groei (+17,3% j-o-j), waarmee het niveau van voor de crisis is overschreden.

- Na verscheidene kwartalen van daling is de productie van **elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht (Sectie D)** in het laatste kwartaal van 2021 weer beginnen te stijgen. Voor het jaar 2021 is de energieproductie met 9,9 % gestegen.
- Tot slot is de activiteit in de **bouwsector (afdeling F)** in het eerste kwartaal van 2021 toegenomen (+6,8 % j-o-j), waarmee zes kwartalen van opeenvolgende dalingen zijn doorbroken. De stijging was echter van korte duur, want hoewel de productie in deze sector in het tweede kwartaal van 2021 opnieuw steeg (+12,3 % j-o-j), daalde ze in de twee daaropvolgende kwartalen.

Grafiek 5. Aantal oprichtingen en stopzettingen van ondernemingen

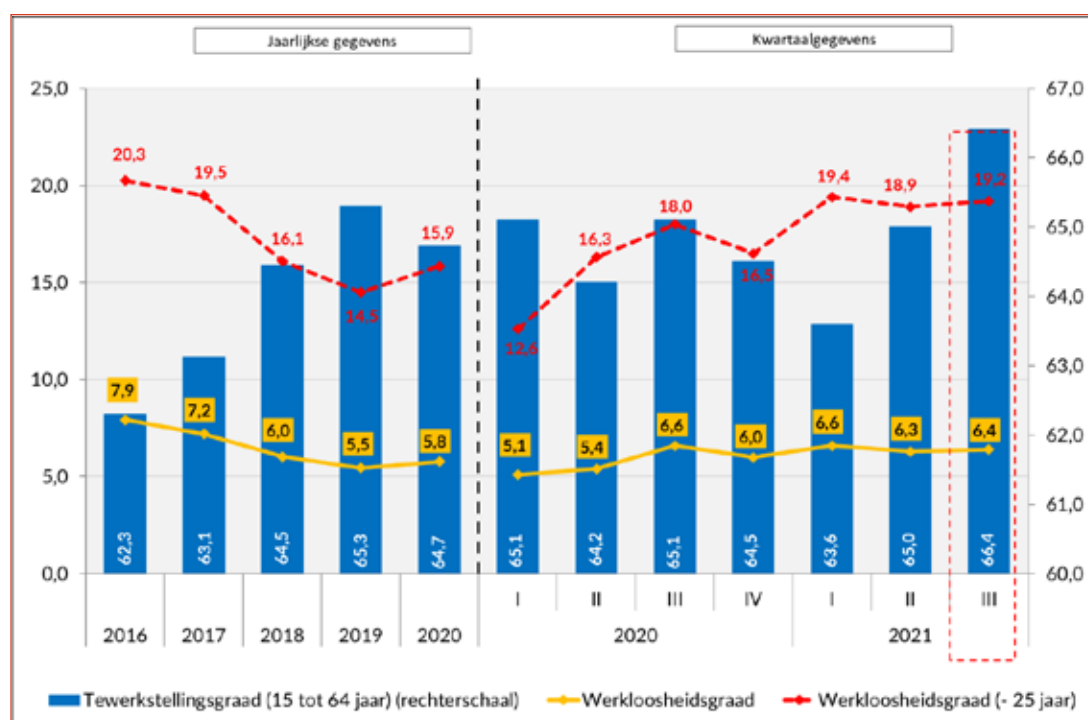
Bron: Statbel.

- In **2021** vertoont de **bedrijvendemografie** een gunstige ontwikkeling ten opzichte van 2020 voor wat de starten-de ondernemingen betreft, terwijl de stopzettingen een ongunstige ontwikkeling kenden. Het aantal oprichtingen van bedrijven is dus gestegen met 10,2 %, terwijl dat stopzettingen met 10,8 % is toegenomen. Met een nettosaldo van 43.839 ondernemingen in 2021, d.w.z. 3.702 ondernemingen meer dan in 2020, is het nettosaldo van «oprichtingen en stopzettingen» positief.

- In het **vierde kwartaal** van 2021 werden 29.094 nieuwe bedrijven opgericht, 456 minder dan in het overeenkomstige kwartaal van 2020. Van deze nieuwe ondernemingen betrof 90,1 % nieuwe investeringen (waarvan 48,4 % natuurlijke personen en 41,7 % rechtspersonen) en 9,9 % herinvesteringen (waarvan 8,5 % natuurlijke personen en 1,4 % rechtspersonen).
- Daarnaast **staakten** 19.322 **bedrijven hun activiteiten** in het vierde kwartaal van 2021 (waarvan 71,4 % natuurlijke personen en 28,6 % rechtspersonen), 263 minder dan in het vierde kwartaal van 2020.
- In het vierde kwartaal van 2021 is het saldo van «**oprichtingen en opheffingen**» dus positief en bedraagt het 9.772 ondernemingen, waarvan 28,3 % natuurlijke personen en 71,7 % rechtspersonen zijn. Dit saldo van «creaties en stopzettingen» daalde met 193 eenheden in vergelijking met het overeenkomstige kwartaal van 2020 (-1,9 %).

Grafiek 6. Tewerkstellingsgraad en geharmoniseerde werkloosheidsgraad
In %.

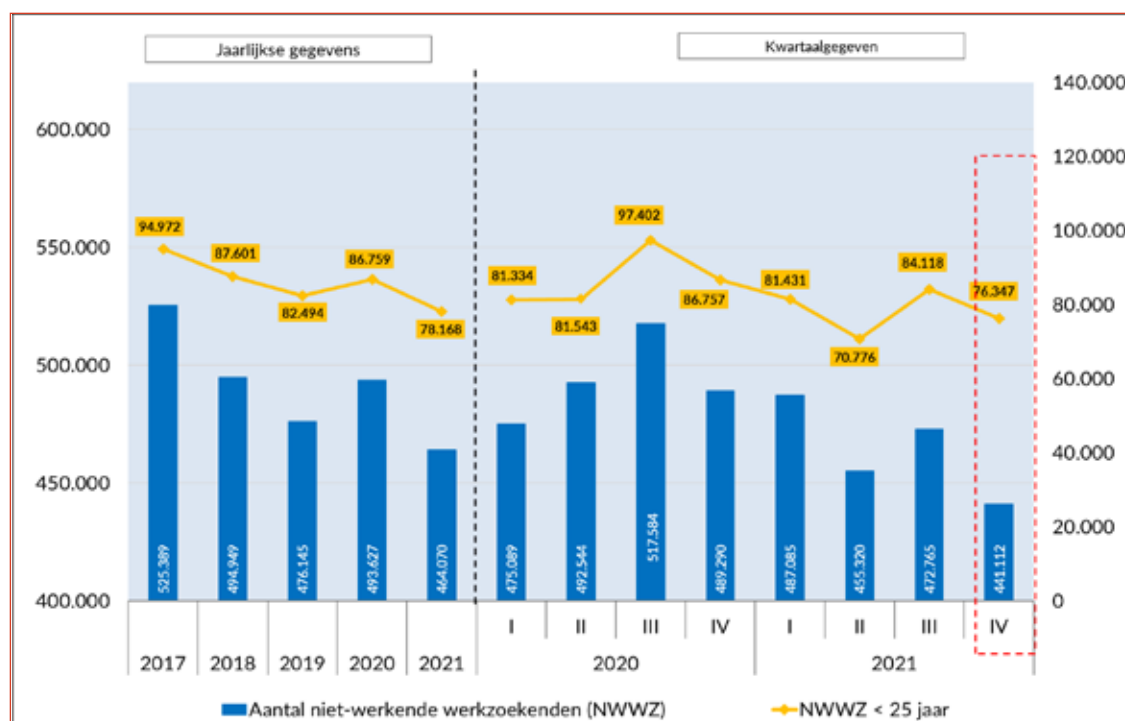
Bron: Eurostat.

- De coronaviruspandemie die de wereldeconomie in 2020 heeft getroffen, is niet zonder gevolgen gebleven voor de tewerkstelling. De regering heeft echter verschillende maatregelen genomen, zoals tijdelijke werkloosheid en het recht op overgang voor zelfstandigen, om te proberen de werkgelegenheid zoveel mogelijk in stand te houden.

- Niettemin vertonen alle gecontroleerde indicatoren binnen een jaar een ongunstige ontwikkeling in 2020. **De arbeidsparticipatie** bedroeg aldus 64,7 % in 2020, 0,6 procentpunt lager dan in 2019. **Het jeugdwerkloosheidspercentage** bedroeg in 2020 15,9 %, een stijging met 1,4 procentpunt ten opzichte van 2019, en **het totale werkloosheidspercentage** (bruto) steeg in 2020 met 0,3 procentpunt tot 5,8 %.
- De voor heel 2020 waargenomen verslechtering van de werkloosheidscijfers is in het **derde kwartaal van 2021** gestopt ten opzichte van dezelfde periode in 2020, met uitzondering van de werkloosheid voor jongeren onder de 25 jaar.
- Zo bedroeg **de totale werkloosheid** 6,4 % in het derde kwartaal van 2021, tegen 6,6 % in dezelfde periode van 2020 (-0,2 procentpunt). Terwijl het **werkloosheidscijfer voor jongeren onder 25 jaar** steeg van 18,0 % in het derde kwartaal van 2020 tot 19,2 % in het derde kwartaal van 2021 (+1,2 procentpunten).
- Omgekeerd is de **arbeidsparticipatie** in het derde kwartaal van 2021 verbeterd van 65,1 % in het derde kwartaal van 2020 tot 66,4 %, een stijging met 1,3 procentpunt.

Grafiek 7. Aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ)

Bron: RVA.

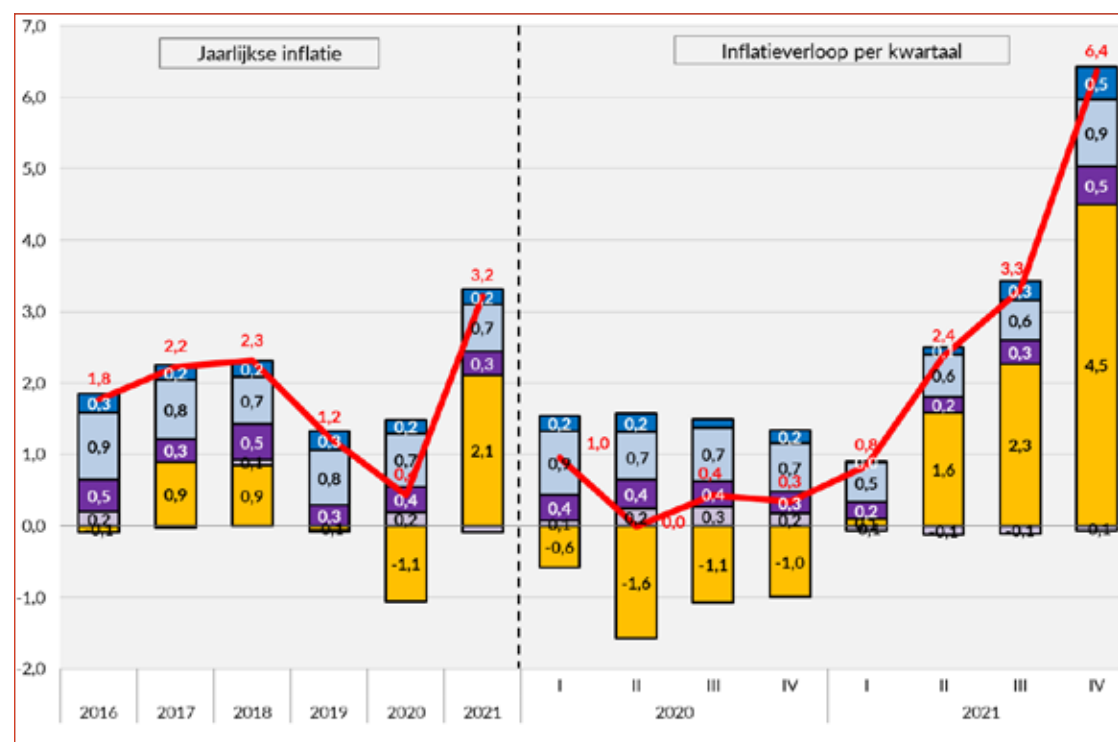
- In 2021 heeft het aantal **werkloze werkzoekenden (WWZ)** zich gunstig ontwikkeld ten opzichte van 2020, met een daling van 6 % tot 464.070 eenheden. Hetzelfde geldt voor het aantal **WWZ jonger dan 25 jaar**, dat met 9,9 % is gedaald tot 78.168 eenheden.

- Net als voor heel 2021 bevestigt het vierde kwartaal van 2021 de neerwaartse trend van de werkloosheid voor zowel het aantal **werkloze werkzoekenden (WWZ)** als het aantal **werklozen onder de 25 jaar** op jaarbasis. Zo waren er in het **vierde kwartaal van 2021** 441 112 WWZ, een daling met bijna 9,8 % j-o-j, en 76 347 werkloze werkzoekenden jonger dan 25 jaar, 12 % minder dan een jaar eerder.

Grafiek 8. Evolutie van de geharmoniseerde consumptieprijsindex (HICP) en bijdrage aan de inflatie van de 5 grote aggregaten

HICP in % en bijdrage in procentpunt.

Bron: Statbel.

- Door een verdere versnelling van de energieprijzen is het geharmoniseerde indexcijfer van de consumptieprijzen (**HICP**) **in de loop van 2021** sterk gestegen, van 0,8 % in het eerste kwartaal van 2021 tot 6,4 % in het laatste kwartaal van 2021.
- De consumentenprijzen voor **onbewerkte voedingsmiddelen** zijn in 2021 met 2,2 % gedaald. Wegens hun matige gewicht in het consumptiepakket bleef hun bijdrage tot de totale inflatie evenwel beperkt tot -0,1 procentpunt. Dat is de enige productgroep die een negatieve invloed heeft op de inflatie in 2021.

- Na in het tweede kwartaal van 2021 te zijn vertraagd tot 1,1 %, zijn de consumentenprijzen voor **bewerkte voedingsmiddelen** in de daaropvolgende kwartalen versneld tot een stijging van 2,9 % in het vierde kwartaal van 2021, waardoor zij 0,5 procentpunt hebben bijgedragen aan de totale inflatie. In 2021 bedroeg de inflatie in deze productgroep 1,7 % met een bijdrage aan de totale inflatie van 0,3 procentpunt.
- De **diensten** kenden een inflatie van 1,6 % in 2021, waardoor zij 0,7 procentpunt hebben bijgedragen aan de totale inflatie zoals in 2020. Een versnelling is te bemerken aan het einde van het jaar, de inflatiestijging van 1,3 % in het eerste kwartaal van 2021 tot 2,3 % in het laatste kwartaal van 2021.
- De vierde productgroep, **niet-energetische industrieproducten**, zag het tempo van de prijsstijgingen in het vierde kwartaal van 2021 verder versnellen, van 0,1 % in het eerste kwartaal van 2021 tot 1,6 % in het laatste kwartaal. De bijdrage van die productgroep aan de totale inflatie in het laatste kwartaal van 2021 bedroeg derhalve 0,5 procentpunt. In 2021 bleef de inflatie beperkt tot 0,8 % en droeg aldus 0,2 procentpunt bij tot de totale inflatie.
- De categorie **energiedragers** ten slotte, die sterk werd beïnvloed door de ineensstorting van de olieprijsen op de wereldmarkten in 2020 als gevolg van de economische en gezondheidscrisis, kent nu een duidelijk prijsherstel in de loop van 2021. Na een negatieve inflatie in 2020 (-11 %), steeg de prijs van die productcategorie met 22,4 % in 2021, waardoor zij 2,1 procentpunten aan de totale inflatie bijdroeg. De energieprijzen zijn in de loop van 2021 voortdurend gestegen, van 0,4 % in het eerste kwartaal van 2021 tot 47,7 % in het laatste kwartaal van 2021.

VOETNOTEN

- 1 Het nationaal concept omvat alleen de invoer en uitvoer waarbij ingezetenen betrokken zijn. (Bron: NBB). [↗](#)

Federale Overheidsdienst Economie, K.M.O., Middenstand en Energie
Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel
Ondernemingsnr.: 0314.595.348
<https://economie.fgov.be>

tel. +32 800 120 33

 facebook.com/FODEconomie

 [@FODEconomie](https://twitter.com/FODEconomie)

 youtube.com/user/FODEconomie

LinkedIn linkedin.com/company/fod-economie

Verantwoordelijke uitgever: Séverine Waterbley
Voorzitter van het Directiecomité
Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel